

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМНО ВАЖЛИВИХ БАНКІВ

Студента 2 курсу 5м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Власюк
Карина
Вадимівна

Науковий керівник
доктор економічних наук
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Гарант освітньої програми
доктор економічних наук
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ-2019

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ СВБ	6
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ СВБ В УКРАЇНІ.....	13
2.1. Аналіз ролі СВБ у банківській системі.....	13
2.2. Аналіз ризиків СВБ.....	21
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ СВБ.....	32
3.1. Досвід зарубіжних країн щодо регулювання національних СВБ.....	32
3.2. Розробка рекомендацій щодо удосконалення регулювання СВБ в Україні.....	39
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46
ДОДАТКИ	50

ВСТУП

Актуальність теми. Економічна глобалізація коригує діючий інструментарій системи банківського регулювання, в свою чергу, обумовлюючи необхідність до постійної адаптації до змін і вимогам міжнародного банківського співтовариства. Також світові кризи 2008-2009 рр., 2014-2015 рр., наглядно ілюструють взаємозалежність між результатами діяльності великих фінансових установ та стабільністю банківського сектору. Адже наслідки світової фінансової кризи були широкомасштабні та невтішні для економічного середовища не тільки для України, але й інших країн світу. Після низки світових глобальних економічних криз перед регуляторами банківських систем постала гостро проблема щодо попередження їх краху. Через масштабні наслідки фінансової кризи були прийняті Базельські рекомендації (Basel III), які надають міжнародні рекомендації щодо визначення системно важливих банків. Вище зазначене актуалізує необхідність дослідження регулювання діяльності системно важливих банків.

Ступінь дослідження проблеми. Сутність і проблеми регулювання діяльності системно важливих банків досліджували такі автори як: Бура І.В. [12], Шульга Н.П. [18], С. Айвазяна, Г. Пенікас [13], В. Лавренюка [23], С. Моїсєєва [43], Р. Набока [44]. Незважаючи на надзвичайну важливість оцінки та регулювання діяльності системно важливих банків банківського сектору, а також доволі поширене використання як у теоретичному, так і практичному аспектах поняття «системно важливий банк», варто відзначити, що водночас системну роботу щодо розробки комплексної системи регулювання діяльності системно важливих банків ще далеко не завершено, і це підкреслює актуальність дослідження результатів діяльності банківських установ України.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методичних засад регулювання діяльності системно важливих банків.

Для досягнення зазначеної мети в роботі поставлені такі **завдання**:

- розкрити сутність та роль системно важливих банків у банківській системі країни;
- визначити зміст основних положень регулювання СВБ;
- провести аналіз ризиків діяльності СВБ;
- здійснити аналіз регулювання діяльності СВБ;

Об'єкт дослідження – процес регулювання діяльності системно важливих банків.

Предмет дослідження – теоретичні засади, методичні підходи та прикладні аспекти регулювання діяльності системно важливих банків.

Методи дослідження. Теоретичною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань застосування регулювання діяльності системно важливих банків, законодавчі і нормативні акти України. У процесі дослідження використовувались такі методи: методи теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу – для з'ясування та уточнення сутності поняття «системно важливий банк»; методи статистичного аналізу – для вивчення сучасного стану і рівня розвитку регулювання діяльності системно важливих банків; системний метод – для обґрунтування рекомендацій щодо вдосконалення регулювання діяльності системно важливих банків; методи економічного аналізу, синтезу, порівняння, аналогії – для оцінки значень показників, що досліджувалися; графічний метод – для наочного зображення статистичного матеріалу і схематичного зображення низки теоретичних і практичних положень дослідження; інші. Обробка даних здійснювалась за допомогою ПЕОМ з використанням пакета MS EXCEL.

Інформаційну базу дослідження склали офіційні матеріали Національного банку України, Державної служби статистики України, показники діяльності банків України, фінансова звітність ПАТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», ПАТ «Укресімбанк» матеріали наукових конференцій, результати власних розрахунків, та публікації щодо теоретичних та практичних питань регулювання та нагляду за СВБ.

Практична цінність дійсної випускної кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні проблем регулювання діяльності системно важливих банків, аналізі основних ризиків для СВБ, отримані результати можуть використовувати задля оцінки ролі СВБ у банківській системі України. Практичне застосування полягає у використанні даної роботи в ході подальшого вивчення цієї проблеми стосовно СВБ. Опираючись на досвід та публікації науковців було виявлено та проаналізовано ризики СВБ.

Практичний сенс роботи полягає в узагальненні досвіду імплементації Рекомендацій Базельського комітету до українського законодавства щодо СВБ. Пропонований у роботі теоретичний матеріал і відповідні висновки можуть бути використані у вивченні дисципліни «банківська справа».

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в збірнику КНТЕУ Управління діяльністю фінансових установ: зміни стереотипів: зб. наук. ст. студ. заоч. форми навч. Власюк К. Методологія ідентифікації системно важливих банків в Україні [42с.14].

Обсяг та структура випускної кваліфікаційної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел 44 та додатків 28.

РОЗДІЛ 1.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ СВБ

На сьогодні регулювання діяльності національних системно важливих банків України здійснюється відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність»[2], у якому системно важливий банк було вперше визначено як «системноутворюючий» банк, зобов'язання якого становлять не менше 10% від загальних зобов'язань банківської системи. Відповідно до змін внесених до Закону України «Про банки і банківську діяльність» №1586-VII від 04.07.2014 р. системно важливий банк визначено як банк, що відповідає критеріям, встановленими Національним банком України, діяльність якого впливає на стабільність банківської системи [1].

Результати вивчення різних точок зору щодо тлумачення поняття «системно важливий банк» представлені у додатку А.

У НБУ зазначають, що системно важливий банк – термін у законодавстві багатьох країн світу, яким визначають банки, банкрутство або неналежне функціонування яких може створити системні ризики для фінансової системи. До системно важливих банків Національний банк може застосовувати посилені пруденційні вимоги, зокрема підвищені нормативи ліквідності та капіталу. Це відповідає загальноприйнятій світовій практиці. Також статус системно важливого визначає особливий режим нагляду за банком. Порядок визначення системно важливих банків здійснюється на підставі положення, затвердженого постановою Правління НБУ від 25 грудня 2014 року № 863 [3]. Донедавна в Україні було лише два терміни, які наближено характеризували поняття «системно важливий банк»: «системний банк» та «системоутворюючий банк» [24].

У липні 2014 року законодавчо закріпили поняття «системно важливий банк» [3], яке визначає банк, що відповідає критеріям, установленим Національним банком України, діяльність якого впливає на стабільність

банківської системи. Впровадження у вітчизняну практику цього поняття є актуальним, адже враховує світовий досвід і робить недоцільним застосування понять, котрі раніше використовувалися та були взаємно несумісними.

На нашу думку, системно важливим банком є банк, який, володіючи комплексом характеристик таких як, розмір банку, велика територіальна мережа, довіра суспільства, а також, стійкість банку, має потенційну можливість підвищувати системний ризик, тим самим суттєво впливати на стабільність фінансової системи та реальний сектор економіки.

Базельським комітетом з банківського нагляду в 2011 році було розроблено методичний документ, так звану «супроводжувальну (пояснювальну) записку», яка має назву «Глобальні системно важливі банки: методологія оцінки і вимоги щодо додаткового покриття збитків» [20], та методичні рекомендації 2013 року під назвою «Глобальні системно важливі банки: оновлена методологія оцінки і вимоги щодо додаткового покриття збитків» [20], у яких описано загальні, фундаментальні положення ідентифікації системно важливих банків. У документі виділено групу індикаторів, які є обов'язковими для ідентифікації системно важливих банків на глобальному рівні. Для національних СВБ можуть використовуватися ці ж самі групи індикаторів або скорочені, або доповнені власними показниками, це залежить від особливостей банківської системи (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Рекомендовані Базельським комітетом індикатори системно важливої сті для НСВБ

Категорія (частка / вага)	Індикатор	Частка (вага) індикатора (%)
Міжнародна діяльність (20%)	Міжнародні вимоги	10
	Міжнародні зобов'язання	10
Розмір (20%)	Сукупні активи	20
Взаємопов'язаність (20%)	Фінансові активи	6.67
	Фінансові активи	6.67
	Частка ринкового фінансування (wholesale funding) у сукупних зобов'язаннях	6.67
Замінність / інфраструктура фінансової установи (20%)	Активи на зберігання в банку	6.67
	Обсяг розрахунків, здійснюваних через платіжні системи	6.67
	Обсяг розміщених заявок на ринку цінних паперів	6.67

Продовження табл.1.1

Ступінь складності установи (20%)	Номінальна вартість похідних фінансових інструментів на позабіржовому ринку	6.67
	Активи третього рівня	6.67
	Обсяг торгового портфеля та портфеля цінних паперів на продаж	6.67

Джерело: Basel III [27].

Методика ідентифікації системно важливих банків, встановлена Базельським комітетом, передбачає застосування індикаторного підходу. Впроваджені індикатори характеризують різні аспекти банківської діяльності, які можуть спричиняти нестабільність фінансової системи. Кожна категорія має однакову частку (вагу) 20% і складається (крім категорії «розмір») із декількох показників, що також мають однакову частку в цій категорії.

Щодо вітчизняних законодавчих актів, положень та методик, то наприкінці 2014 року Постановою Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок визначення системно важливих банків» від 25 грудня 2014 року № 863 [3] було визначено методику ідентифікації СВБ за міжнародними вимогами щодо ідентифікації національних системно важливих банків (НСВБ). Для ідентифікації НСВБ виділено п'ять показників, які вичерпно характеризують особливості банківської системи України у таб.1.2

Таблиця 1.2

Показники ідентифікації НСВБ України 2014-2018р.

№ п/п	Назва показника (Пі)	Коефіцієнт (W _j), %
1	Загальні активи (РА)	35
2	Кошти фізичних осіб, суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ (РВфю)	35
3	Кредити, надані суб'єктам господарювання за видами економічної діяльності, що класифікуються за секцією «А» (сільське господарство), «В» – «Е» (промисловість), «F» (будівництво) КВЕД (ДКрю)	15
4	Кошти, залучені від інших банків (ВКб)	7.5
5	Кошти, розміщені в інших банках (ВКрб)	7.5

Джерело: Положення НБУ від 25.12.2014р. [3]

У 2019 році Національний банк України переглянув методологію визначення системно важливих банків з урахуванням рекомендацій Європейського наглядового органу та міжнародних практик. Зміни до

методології визначення системно важливих банків було затверджено постановою Правління НБУ від 19 червня 2019 року № 79 «Про внесення змін до нормативно-правових актів Національного банку України», яка набрала чинності, 21 червня 2019 року. Нові критерії ідентифікації СВБ представлені у додатку Б.

Оновлена методологія передбачає розширення переліку індикаторів системних банків і двоетапний процес визначення таких установ: На першому етапі системно важливі банки визначаються за 9 індикаторами, що характеризують розмір активів банку, напрями діяльності та ступінь його фінансових взаємозв'язків. На другому етапі застосовується 1 індикатор, який характеризує рівень концентрації в окремих банках вкладів населення, що гарантуються ФГВФО. Банк, визначений системно важливим під час другого етапу, формує буфер системної важливості у розмірі 1 %. НБУ для системно важливих банків України установив спеціальні (посилені) значення нормативу миттєвої ліквідності (не менше 30 %) та нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 20 %). Для них також встановлюються підвищені вимоги до капіталу: починаючи з 2021 року вони зобов'язані забезпечити формування буферу системної важливості розміром до 2 % залежно від ступеня системної важливості таких банків [20]. Також для системно важливих банків Законом «Про банки і банківську діяльність» [3] передбачено розроблення плану відновлення діяльності банку згідно з вимогами, які будуть найближчим часом встановлені регулятором. Системно важливі банки, визначені за оновленою методикою, мають розпочати виконання посилених вимог за окремими нормативами з 1 січня 2020 року. Банк набуває/втрачає статус системно важливого банку з дня оприлюднення регулятором переліку системно важливих банків [20].

Для ідентифікації НСВБ розраховується показник системної важливості банку (СВ). Банк ідентифікується як системно важливий, якщо цей показник є більшим, ніж розмір середньоарифметичного показника

системної важливості банків. Середньоарифметичний показник системної важливості банків розраховується як співвідношення суми показників системної важливості банків до кількості банків, загальна сума показників системної важливості яких становить не менше 80% показників загалом у банківській системі [20].

СВБ коректно розглядати з двох позицій: мікро- та макропруденційного нагляду. З точки зору мікропруденційного нагляду, СВБ – це банк, банкрутство якого приведе до величезних втрат для прямих кредиторів і акціонерів банку; з точки зору макропруденційного нагляду, СВБ – банк з високим рівнем внеску до системного ризику, дефолт якого приведе до краху інших фінансових інститутів, величезних втрат та поставить під загрозу фінансову систему, негативно вплине на реальний сектор економіки [14 с. 60].

Однією з проблем під час визначення СВБ є те, що дізнатися про можливість руйнівних наслідків у зв'язку з його банкрутством, можливо лише за умови, що це вже сталося. Після того, як банк був врятований державою, немає жодного способу дізнатися про обсяг впливу внаслідок його банкрутства на фінансовий сектор та економіку. У результаті органи регулювання можуть прийняти рішення щодо зайвої обережності й врятувати банк, який вони вважають джерелом «зараження», оскільки в короткостроковій перспективі втрати на фінансових ринках можуть бути високими в результаті його банкрутства [26].

Важливість державного регулювання СВБ, перш за все, обумовлена необхідністю забезпечення єдності ринку, нагляду за функціонуванням фінансових установ і захисту прав споживачів банківських послуг. Однак незважаючи на присутність в процесі регулювання СВБ одного регулюючого суб'єкту, регуляторні механізми впливу на ринок банківських послуг за умов трансформації світової економіки є складними та включають інструменти податкової політики. Особливо за умов, коли держава постає перед складним завданням пошуку оптимального варіанту забезпечення безпеки і

стабільності з одного боку, та необхідністю економічного зростання і ринкової ефективності – з іншого, постає важливе питання пошуку найбільш ефективного інструменту регулювання СВБ, який буде стимулювати розвиток ринку банківських послуг та забезпечувати позитивний ефект для економічної системи в цілому.

Поняття «державне регулювання СВБ» як складове поняття «державного регулювання ринку фінансових послуг» можливо визначити наступним чином: державне регулювання СВБ є комплексом заходів щодо регулювання та нагляду за ринками банківських послуг з метою захисту інтересів споживачів та запобігання кризових явищ [14, с. 60].

Здійснюючи регулювання і нагляд у сфері фінансово-кредитних відносин, держава має не лише визначати правила їх реалізації, а й прогнозувати їхні зміни та вплив на соціально-економічний розвиток України [19]. Зважаючи на системний ризик, джерелом якого є системно важливі банки, із 2013 року в різних країнах світу почалися пошуки шляхів виокремлення системно важливих банків і запровадження політичних та економічних заходів для регулювання діяльності цих фінансових установ [23].

Основною метою запровадження Центральним банком більш інтенсивних наглядових заходів щодо національних системно важливих банків є сприяння загальній стабільності та ефективній роботі банківської системи країни. Відповідно до документів Базельського комітету, національні системно важливі банки та іноземні банки розглядаються з точки зору потенційного впливу їх банкрутства на національну фінансову систему, тобто, оцінюється рівень можливих збитків завданих національній економіці в результаті банкрутства системно важливого банку. При цьому оцінка зосереджується на вирішенні зовнішніх факторів, які можуть генерувати на національному рівні проблеми банкрутства банку, та може здійснюватися на основі факторів розміру, взаємопов'язаності, взаємозамінності, складності, узятих із документів Базельського комітету, і національного фактору. В

Україні банківський нагляд здійснюється з урахуванням міжнародних стандартів нагляду, визначених Базельським комітетом із питань банківського нагляду, конкретизованих у законодавстві ЄС із питань регулювання діяльності кредитних інститутів, а також найкращої міжнародної практики.

Наразі Національний банк України під впливом швидкого розвитку банківництва та рекомендацій з боку ЄС удосконалив нормативну базу з регулювання та нагляду за системно важливими банками. Насамперед, було встановлено додаткові вимоги до капіталу таких банків для покриття негативного впливу системних ризиків, що сприятиме підвищенню їх стійкості, спрямоване на відновлення стабільності банківської системи і посилення захисту інтересів вкладників та кредиторів. Нещодавно НБУ оприлюднив «програму дій» та Стратегію Національного банку на 2019 рік, відповідно до якої розпочато перехід до міжнародних нормативів для банків України на основі рекомендацій Базель III.

Під впливом євроінтеграції та у прагненні покращити методику та ввести превентивні заходи щодо ідентифікації національних системно важливих банків, Україна переймає світовий досвід, зокрема рекомендації Базельського комітету. Наразі змінилася методика ідентифікації СВБ в Україні, а саме, значна частина приділяється коштам нерезидентів, а також повна зміна критеріїв ідентифікації СВБ.

Я вважаю, що такий крок з боку НБУ може більш детально відображати зміни у діяльності СВБ, а також попередити негативні наслідки. Отже, питання системно важливих банків у своєму розвитку пройшло еволюцію від поняття «занадто великі, щоб збанкрутувати» до глобальних та національних системних банків. Співставність критеріїв ідентифікації системно важливих банків відповідно до міжнародної практики свідчить про їх подальшу уніфікацію за показниками: розмір активів, взаємопов'язаність з фінансовою системою; взаємозамінність послуг; складність внутрішніх зв'язків.

РОЗДІЛ 2.

ДІАГНОСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМНО ВАЖЛИВИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз ролі системно важливих банків у банківській системі України

На сьогодні питання впливу діяльності системно важливих банків на економіку України є дуже важливим, адже після декількох років великих збитків гіганта банківської системи ПАТ «Приватбанк» усе банківництво іде на поправку. У розділі 2 відображені основні показники діяльності СВБ в Україні. На разі діяльності СВБ потрібно надавати великої уваги, після успішного і прибуткового 2018 року для банківської системи регулятор НБУ повинен зосередити свою увагу на контролі виконання СВБ додаткових умов, а також, імплементувати та асимілювати нові показники згідно з Рекомендаціями Базельського комітету до українського економічного середовища.

Роль діяльності СВБ є дуже важливою, адже погіршення діяльності СВБ невиконанням своїх зобов'язань або погіршенням якості кредитного портфелю може призвести до підвищення системного ризику, тим самим суттєво впливати на стабільність банківської системи України.

Отже, проблема регулювання та нагляду за СВБ в Україні також посилюється в результаті монополізації державою банківського ринку: всі три СВБ станом на 01.01.2016-31.12.2018рр. («ПриватБанк», «Ощадбанк» та «Укресімбанк») є державними. Своєю чергою, це призводить до нарощування ними морального ризику, оскільки: – банкрутство таких банків не розглядається можливим – провокує колапс усього банківського сектору; – вони займають привілейоване становище на ринку: держава за будь-яких умов буде надавати їм фінансову допомогу (у вигляді рефінансування, докапіталізації тощо) [36].

Розглянемо динаміку активів і зобов'язань цих банків станом на 01.01.2016 р., на 01.01.2017 р. 01.01.2018 р. 01.01.2019р. у рис. 2.1.

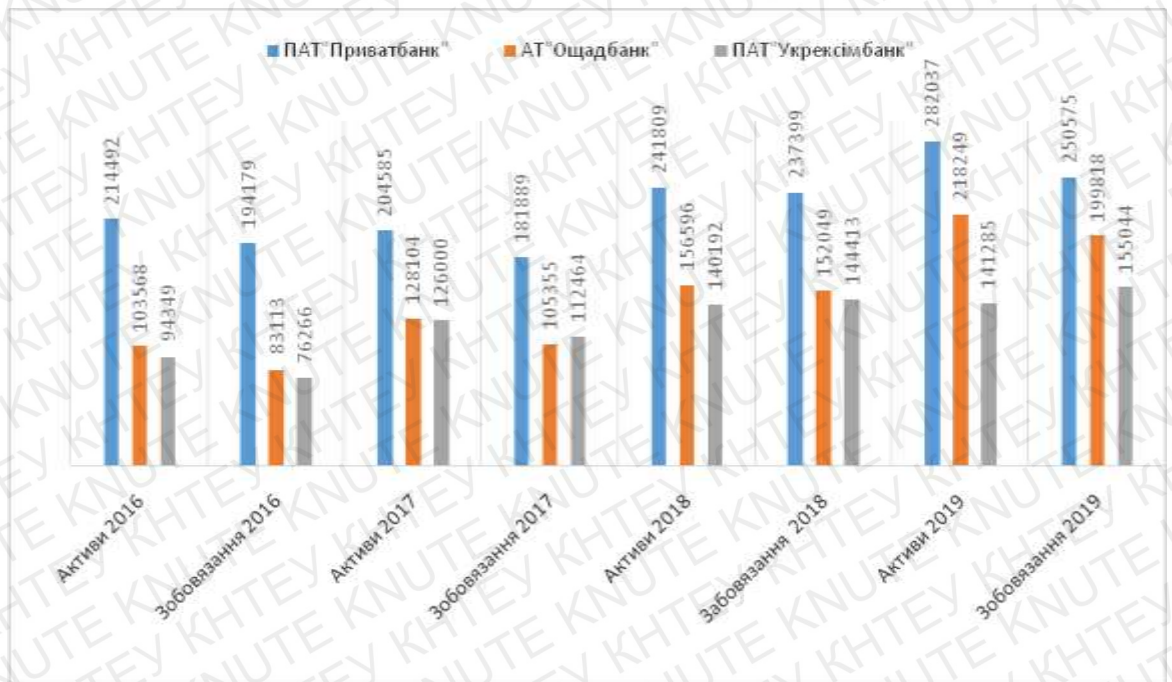

Рис.2.1.Активи та зобов'язання системно важливих банків України за 2016-2019 роки станом на 01.01., млн. грн.

Як видно, на базовий період 01.01.2016р. три СББ, ПАТ «Приватбанк», АТ «Ощадбанк» та ПАТ «Укресімбанк» володіють значною часткою ресурсів банківської системи України, більш ніж 30% від усієї банківської системи України (Додаток Б). Зменшення обсягу активів та збільшення їх концентрації пов'язане з скороченням кількості банків на ринку, що призвело до розподілу їх часток між існуючими банками.

У 2018 році порівняно з 2016 роком відбувається збільшення часток активів саме цих трьох банків, що пояснюється більшою довірою населення до СББ. На системно важливі банки з 01.01.2016 року приходилось 35% всіх зобов'язань і з кожним роком відсоток збільшувався, тобто спостерігалася зростаюча динаміка як загалом, так і за кожним банком окремо. На 01.01.2019 рік прослідковується збільшення активів трьох СББ. Лідером серед яких є ПАТ «Приватбанк».

Отже, з рис 2.1 можна зрозуміти, що протягом трьох років на системно важливі банки зростало навантаження у вигляді зобов'язань, які зрештою мають велику концентрацію в одному місці, тобто у державних системно важливих банках, що у разі непередбачених обставин може вплинути великим навантаженням на бюджет України.

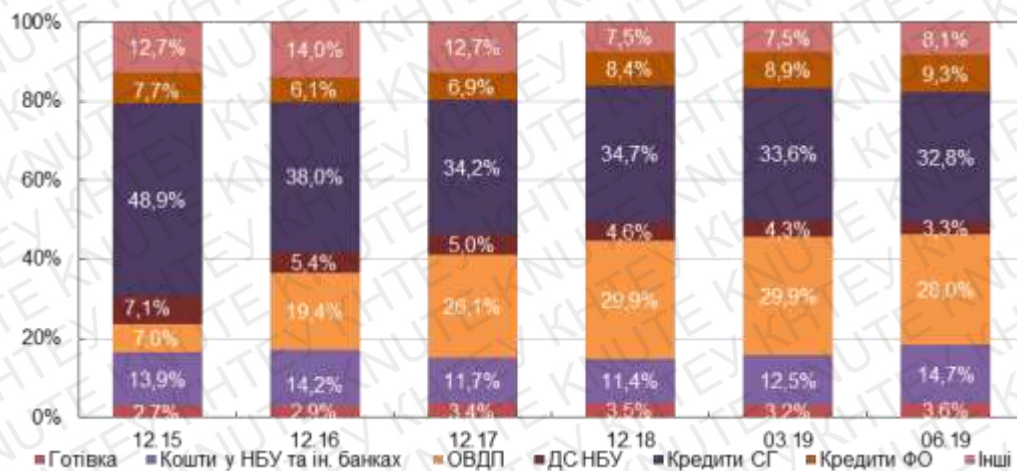

Рис.2.1.1. Структура чистих активів СВБ за 31.12.2015-01.06.2019рр.

Станом на початок 2019 року три СВБ сконцентрували майже більше половини загальних активів (52%).

Загалом банківська система у 2016 році характеризувалася очищенням від неплатоспроможних банків, недостатньою капіталізацією, погіршенням активів, яке було викликано економічною ситуацією в країні. Протягом 2016-2017 років «Приватбанк» та «Ощадбанк» мали великі збитки, які майже прирівнювались до їх активів. Натомість в Укрексімбанку збитки перевищили його активи. Але все ж таки в 2018 році спостерігається різке зростання обсягів активів в системно важливих банків, що пов'язане з ростом ВВП, покращенням економічного середовища у країні.

Розглянемо динаміку частки зобов'язань СВБ у загальному їх обсязі по банківській системі України, що представлені на рис.2.2.

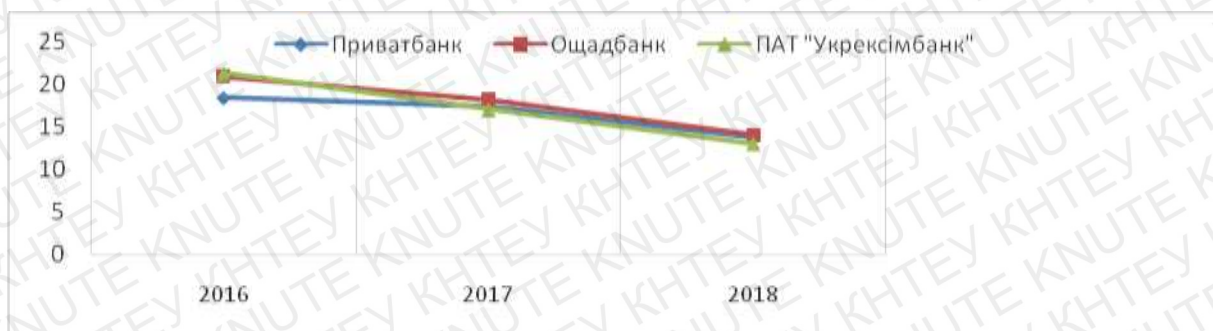

Рис. 2.2. Динаміка частки зобов'язань системно важливих банків у загальному їх обсязі по банківській системі України 2016–2018 рр. станом на 31.12.,%

На рис.2.2. видно, що у 2018 році в порівнянні з 2016 роком прослідковується несуттєве зменшення зобов'язань по всім СВБ, відображена динаміка на спадз обов'язань СВБ, що може бути зумовлено відтоком депозитів.

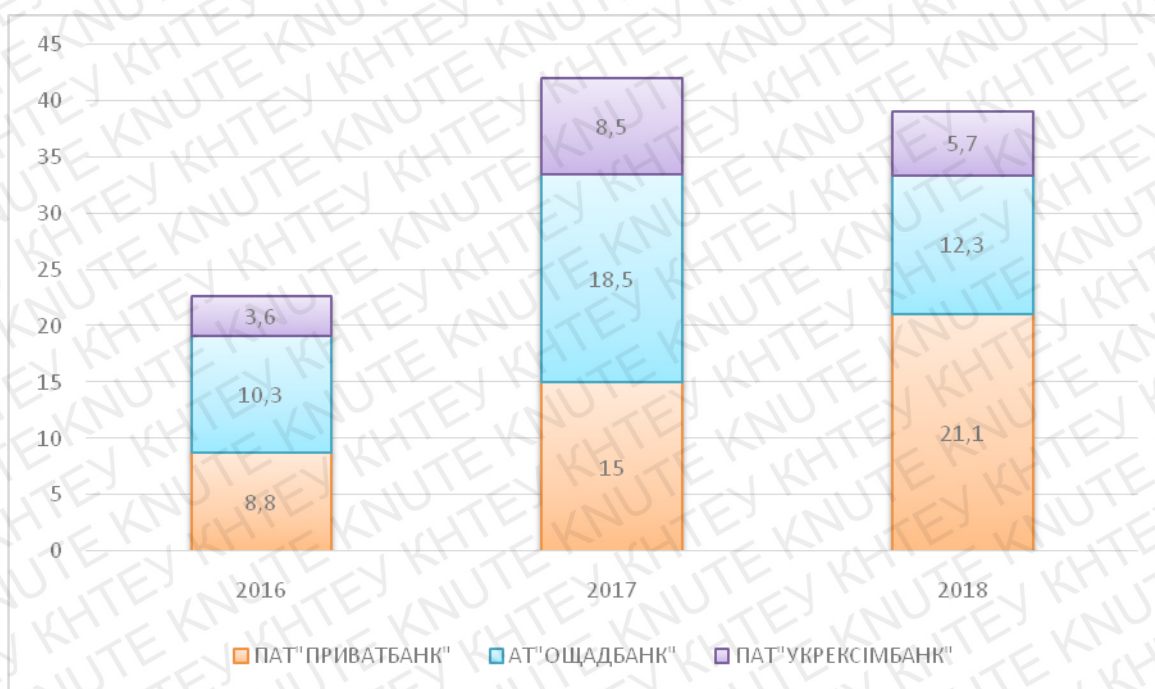

Рис. 2.3. Динаміка частки власного капіталу СВБ у загальному обсязі по банківській системі України 2016 - 2018 рр. станом на 31.12.,%

Згідно рис.2.3. власний капітал СВБ становить 1/3 від усієї банківської системи України. Це дуже велика концентрація як на 3 державні системно важливі банки.

Отже, СББ займають левову частку в капіталі банківської системи України, яка має тенденцію до зростання. В цілому частка СББ в банківському секторі країни станом на 2016 рік склала 22,7%, а в 2018 році – 39,1%, тобто збільшилася майже вдвічі. Серед СББ за 2018 рік найбільша частка в капіталі банківської системи України належить ПАТ «Приватбанку» (21,1%), за ним слідує АТ «Ощадбанк» (12,3%), а потім ПАТ «Укресімбанк» (5,7%) розрахунок даних наведений у додатку Г.

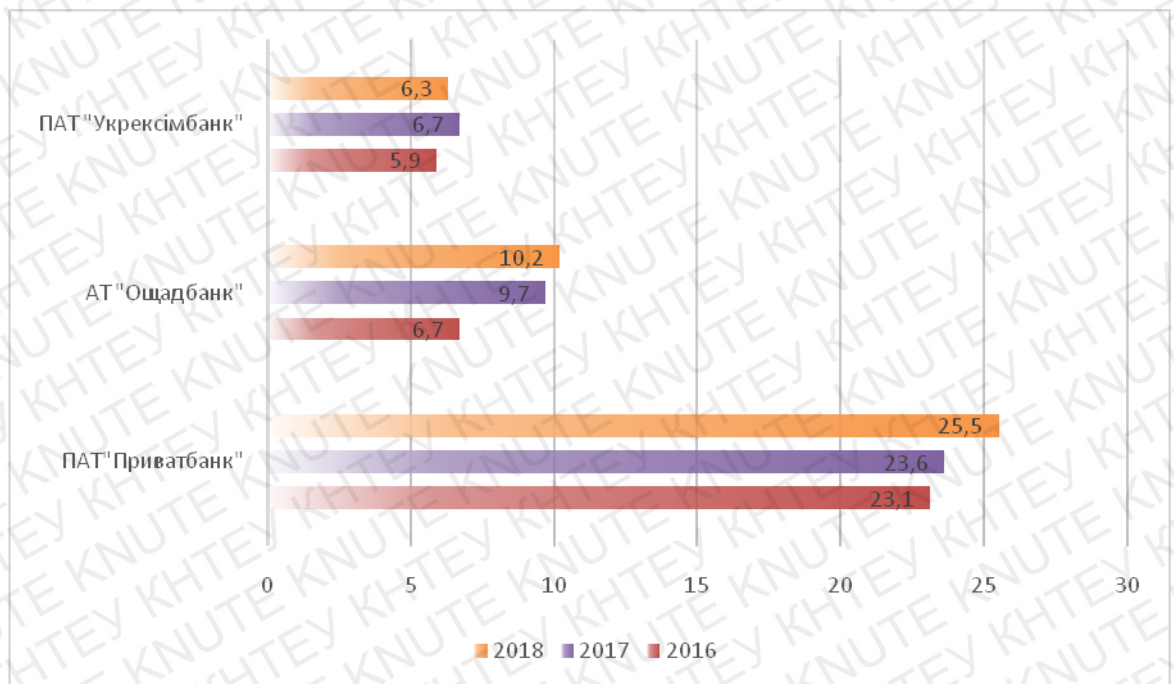

Рис. 2.4. Динаміка обсягів кредитів наданих СББ у загальному обсязі по банківській системі України 2016 - 2018 рр. станом на 31.12.,%

На рис.2.4. видно як протягом 3-х років збільшилося кредитування фізичних осіб та суб'єктів господарювання у СББ, звичайно ж і зросли резерви на покриття кредитів. Лідером кредитування серед СББ є ПАТ «Приватбанк» це зумовлено декількома факторами: його великою мережею філій та відділень, кількістю банкоматів, кількістю платіжних терміналів (POS) банків.

Просліджується позитивна динаміка, це можна пояснити і довірою до держаних системно важливих банків, і їх кредитною політикою. А також, це означає, що СББ можуть розраховувати на певний процентний дохід по кредитам, що дозволяє збільшити їх доходи. Зниження вартості кредитів

стимулює в українців попит на позики. Також, на це вплинуло те, що СББ активно розвивали споживче кредитування, програми із забезпечення житла, тобто іпотеку, зауважимо, що потреби бізнесу в оборотному капіталі призвели до підвищення кредитування.

Прослідувати динаміку обсягів кредитів наданих СББ у розрізі фізичних та юридичних осіб станом на 2017-2019рр. можна на рис.2.5

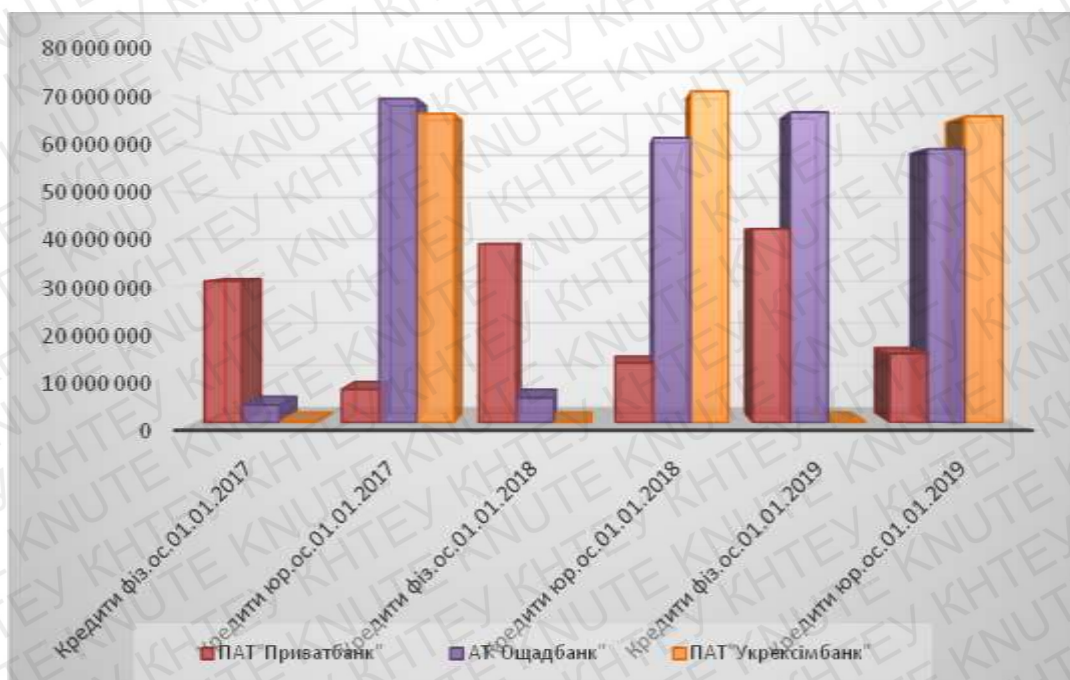

Рис. 2.5. Динаміка обсягів кредитів наданих СББ у розрізі фізичних та юридичних осіб станом на 2017-2019рр., станом на 01.01.,млн.грн.

Згідно рис.2.5. Лідерами кредитування юридичних осіб серед СББ є АТ «Ощадбанк» та ПАТ «Укрексімбанк», а ПАТ «Приватбанк» більш зосереджений на роздрібне кредитування фізичних осіб. Така динаміка кредитування юридичних осіб пов'язана з тим, що Ощадбанк є давно державним банком, тобто держава створює різні програми підтримки малого та середнього бізнесу і реалізує через АТ «Ощадбанк».

Нові банківські кредити отримують переважно якісні компанії. Засвоєні уроки кризи та жорсткий контроль НБУ за правильністю оцінок кредитного ризику змусили банки переглянути вимоги до позичальників.

Тож тепер вони кредитують компанії з прозорою звітністю та достатнім грошовим потоком.

Основним джерелом формування кредитів є депозити динаміка яких представлена у рис.2.6.та рис.2.7.

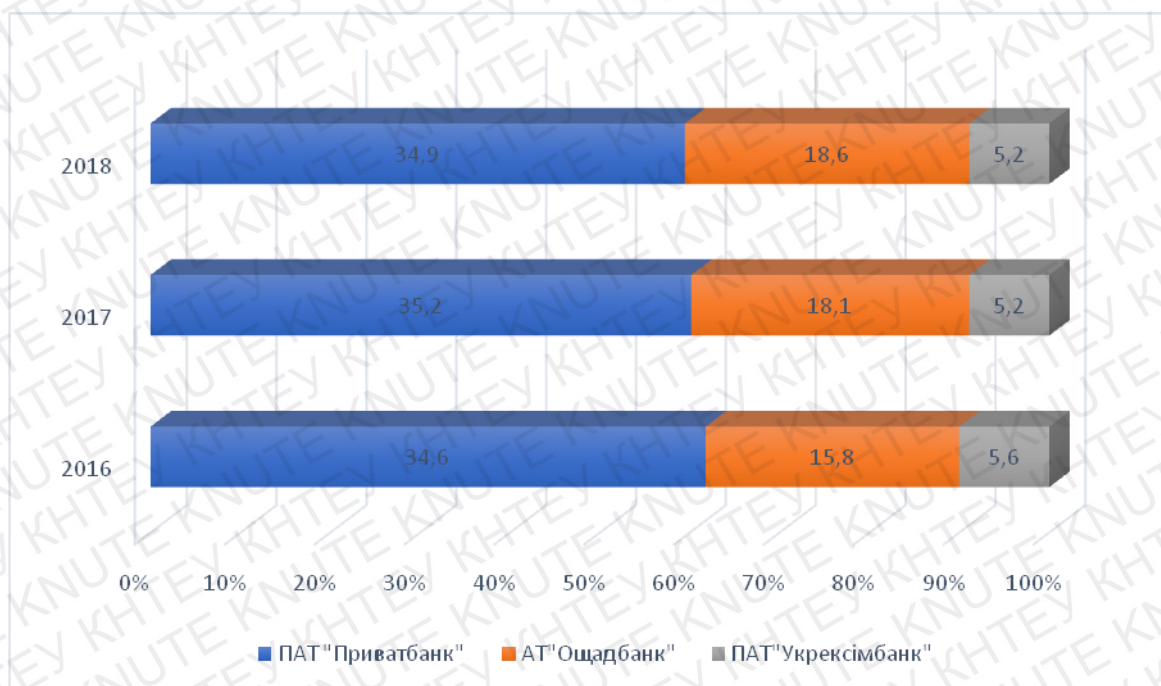

Рис. 2.6. Динаміка обсягів депозитів залучених СББ у загальному обсязі по банківській системі України 2016 - 2018 рр., станом на 31.12.%

Динаміка обсягів депозитів залучених СББ протягом трьох останніх років майже не змінна. На СББ припадає 50% усіх депозитів. І це очевидно, адже держава у обличчі ФГВФО надає повну гарантію депозитів .

З рис.2.7. видно співвідношення депозитних коштів фізичних осіб і юридичних, можна зазначити, що у ПАТ «Приватбанк» та АТ «Ощадбанк» кошти фізичних осіб переважають, а у ПАТ «Укресімбанк» навпаки, кошти юридичних осіб переважають над коштами фізичних осіб. Більша частина депозитів фізичних осіб припадає на Приватбанк, що пояснюється великою мережею та більш вигідними умовами по депозитах.

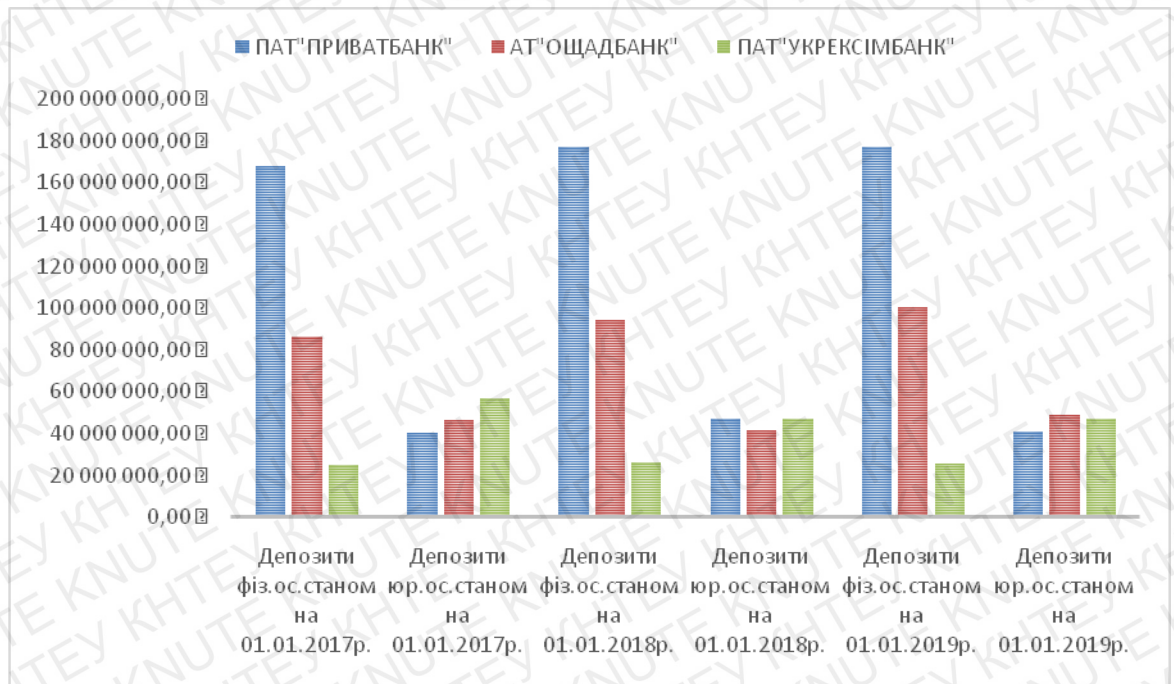

Рис. 2.7. Динаміка обсягів депозитів залучених СВБ у розрізі фізичних та юридичних осіб 2017 - 2019 рр., станом на 01.01, млн.грн

До націоналізації «Приватбанку» держава надавала повну гарантію лише стосовно коштів клієнтів АТ «Ощадбанк». Нині повну державну гарантію мають три СВБ, ПАТ «Приватбанк», АТ «Ощадбанк», ПАТ «Укрексімбанк». Разом із тим механізму повернення коштів клієнтам у разі банкрутства СВБ досі не розроблено [36].

Такі умови по депозитам створюють неконкурентне середовище серед інших банків в порівнянні з СВБ, а також у разі банкрутства можуть викликати катастрофічні наслідки для бюджету та країни загалом.

На мою думку, НБУ повинен пильнувати за грошовими потоками СВБ, особливо за інвестуванням та розпорядженням депозитних коштів.

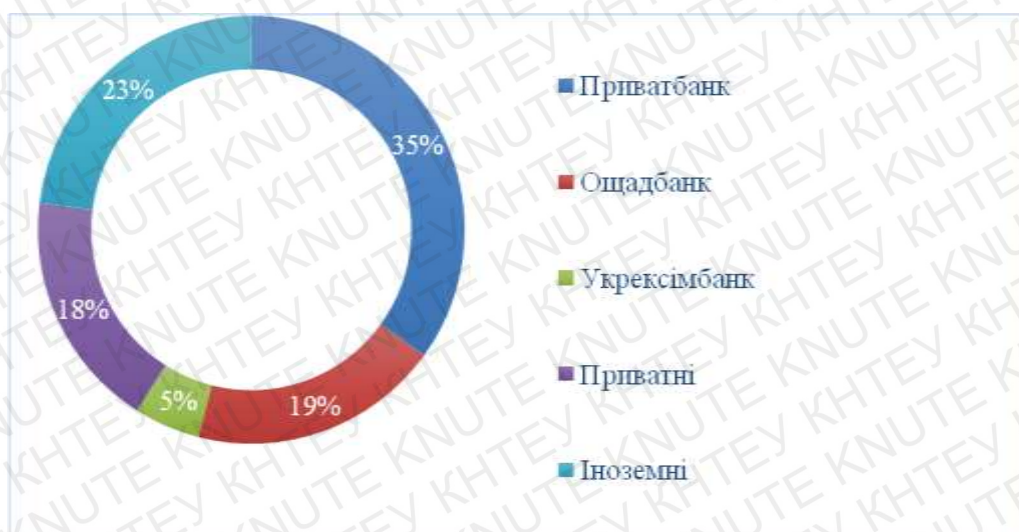

Рис.2.8. Частка системно важливих банків у депозитному портфелі фізичних осіб банківського сектору України станом на 01.01.2019р.

Після ілюстрацій та аналізу динаміки обсягів кредитів наданих СББ у загальному обсязі по банківській системі України та у розрізі кредитів наданих юридичним та фізичним особам, особливу увагу хочемо присвятити одній із наростаючих проблем, таких як непрацюючі кредити.

Отже, 2018 рік був для банківської системи першим з початку кризи прибутковим. Але, незважаючи на райдужні показники, говорити про відновлення банківської системи поки зарано. Можна сказати, що зараз відбувається процес її трансформації: банкам потрібно пристосуватися до нових реалій і навчитися жити в умовах постійної економічної та політичної нестабільності.

2.2. Аналіз ризиків системно важливих банків

На сьогодні головною загрозою для усіх банків, а особливо для системно важливих банків є ризик ліквідності. Адже цей ризик має в собі багато інших факторів, які впливають на ліквідність банку. Нестача коштів у СББ може призвести до паніки вкладників, а потім і до штучно викликаних катастрофічних наслідків. Тому, слід приділити велику увагу ризику ліквідності, а також, для більш детальної картини про ризики СББ нами були

представлені основні коефіцієнти визначення рівня ризиковості банку, згідно додатку К1.

З метою підтримки фінансової стабільності та підвищення стійкості банківської системи до можливих шоків ліквідності Правління НБУ 15 лютого 2018 року затвердило новий пруденційний норматив для українських банків – коефіцієнт покриття ліквідністю або **LCR** (англ. Liquidity Coverage Ratio). Щоб знизити ризики ліквідності, НБУ запровадив новий норматив LCR. Він спонукає фінустанови формувати на балансі достатньо високоякісні ліквідні активи (ВЛА), щоб мати змогу покрити чисті відпливи коштів у стресовий період. Із 2020 року з'явиться норматив NSFR. Він заохочуватиме банки залучати фондування на довше. Проте, уже зараз ключовим завданням банків в управлінні ліквідністю має стати збільшення стимулів для клієнтів залишати кошти на строкових депозитах і на більший термін [20].

LCR – коефіцієнт ліквідності, розроблений Базельським комітетом з банківського нагляду у відповідь на глобальну фінансову кризу 2007 - 2008 років. З 2015 року норматив є обов'язковим для банків країн ЄС відповідно до положень CRR/CRDIV. На сьогодні LCR запроваджено у 45 країнах світу, у тому числі в тих, які не є членами Базельського комітету з банківського нагляду [20].

Показник LCR розраховується кожним банком щоденно, НБУ подає звітність щодо даного показника щомісяця. Розрахунок коефіцієнта покриття ліквідністю публікується на сайті НБУ з 01.01.2019 року для усіх банків. Доречним буде проілюструвати динаміку коефіцієнта покриття ліквідністю у таблиці 2.1

Згідно з нормами ЄС значення LCR для банків встановлено на рівні 100%. Як видно з табл.2.1 станом на 01.10.2019р. усі три СББ перевиконують даний норматив. Протягом трьох кварталів 2019 року показник LCR продовжує зростати. Лідером серед усіх системно важливих банків є «Приватбанк» з перевищенням даного показника у 4,4 рази (449,27%), далі «Ощадбанк», який перевиконує норму показника LCR у 3,3 рази (338,03%),

також «Укрексімбанк» перевиконує його у 2, рази (237,90%). Перевиконання показника має позитивний ефект на всю банківську систему. Це означає, що рівень стійкості банку до короткострокових шоків ліквідності більш ніж достатній. І коли відбудеться значний відтік коштів клієнтів, то СВБ мають змогу без втрат покрити ці зобов'язання.

Таблиця 2.1

**Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції СВБ
станом на 01.10.2019р.**

№	Банк	Н1, Регулятив- ний капітал, тис грн.	Н2(не менше 10 %)	Н3 (не менше 7 %)	Н6(не менше 60 %)	Н7 (не більше 25 %)	Н8 (не більше 8-кратного розміру регуля- тивного капіталу)	Н9 (не більше 25 %)	LCR (не менше 90 %)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	АТ "Укрексімбанк"	11 837 177	15,53	9,53	115,70	25,49	324,06	0,49	521,22
2	АТ "Ощадбанк"	12 196 281	12,94	9,43	82,84	23,05	328,47	0,59	311,30
3	АТ КБ "ПриватБанк"	19 605 130	14,38	7,24	96,99	5,71	0,00	0,49	208,92

Джерело[20]

За даними на початок четвертого кварталу 2019 року (Додаток Л), прослідковується збільшення нормативу LCR порівняно з початком року. Так показник LCR у Приватбанку станом на 01.10.2019р. перевищує норму вже у 5 разів (521,22%), натомість у інших СВБ прослідковується незначний спад даного показника.

У СВБ проблема непрацюючих кредитів (NPLs) є найгострішою. На початок травня 2019 року частка NPLs у їхніх валових кредитних портфелях становила 66.2% [34]. Частка державних банків у загальному обсязі непрацюючих кредитів сектору становила 69.8%, із них 40.7% у Приватбанку все це проілюстровано на рис.2.9.

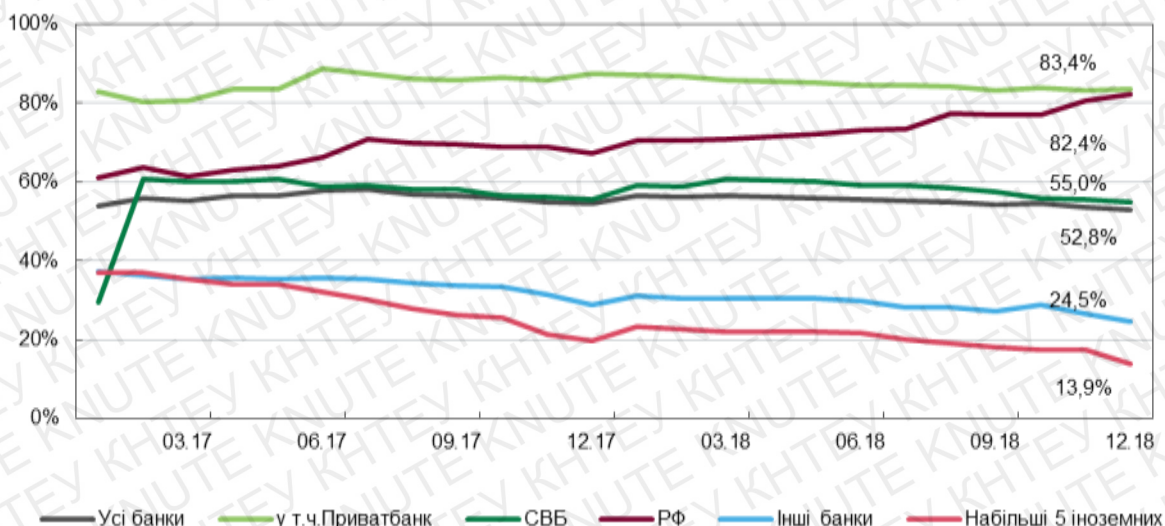

Рис.2.9. Частка непрацюючих кредитів у групах банків у т.ч. СВБ за 2017-2018рр., станом на 31.12,%

Проблемні кредити в 2018 році продовжували накопичуватися на балансі банків, при цьому частка NPL почала скорочуватися завдяки видачі нових кредитів. Але на подальший активний прогрес розраховувати не варто, адже банкіри, які видавали безповоротні позики, до сих пір не покарані.

Ситуація в різних групах банків дуже різниться. Так, наприклад, обсяг NPL трьох СВБ (Ощадбанк, Укрексімбанк і Приватбанк) виріс за 2018 рік на 30,9 млрд грн (+ 19,2%).

Оскільки проблемі непрацюючих кредитів НБУ та банки почали приділяти все більше уваги, представимо дані розподілу кредитів, наданих фізичним особам за класами боржника, станом на 01.10.2019 року визначених відповідно до постанови Правління Національного банку України Положення № 351 «Про затвердження положення банками України розміру кредитного ризику за активними операціями» [34].

Станом на початок четвертого кварталу 2019 року ПАТ «Приватбанк» має найвищий показник непрацюючих кредитів, за 5 класом фізичних осіб боржників. Це свідчить про те, що ця заборгованість «мертва» і коли вона матиме позитивну динаміку невідомо.

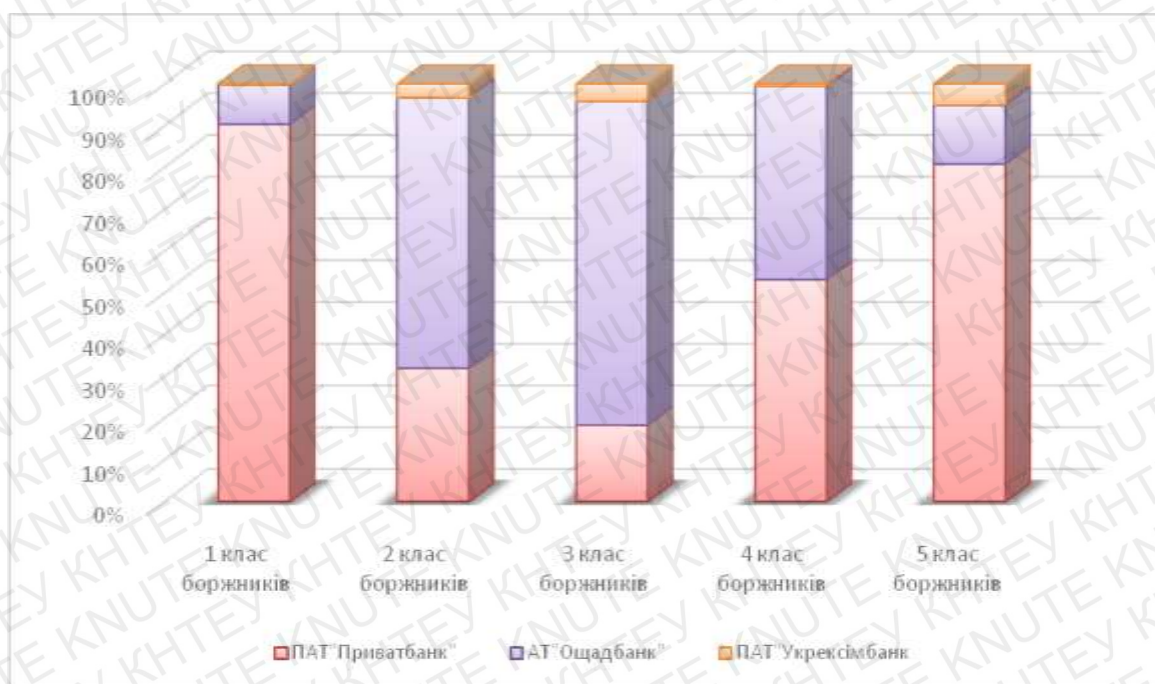

Рис.2.10.Розподіл кредитів за класами боржника – фізичної особи по СВБ станом на 01.10.2019р.,%

Відповідно до Положення НБУ № 351, 5 клас боржників мають критичний фінансів стан, тобто, сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) перевищує 80 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника – фізичної особиз за відповідний період; кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить більше 90 днів.

Протистояти кризовим явищам завдяки використанню методів контролінгу та ризик-менеджменту, в першу чергу, повинні системно важливі банки, які несуть за собою найбільший вплив на банківську систему країни, оскільки володіють найбільшою часткою активів. Але їх стійкість залежить і від нагляду центрального регулятора, розробки та імплементації методик згідно економічного середовища країни.

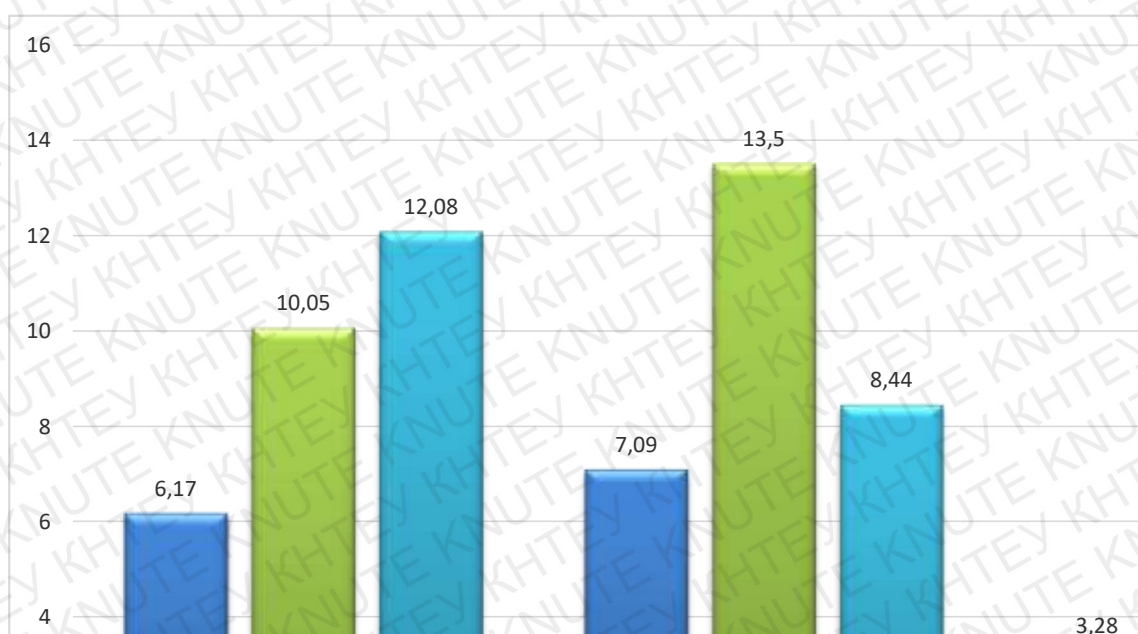

Рис.2.11. Коефіцієнт участі власного капіталу СВБ у формуванні активів 2016-2018рр. станом на 31.12.,%

Даний коефіцієнт розкриває достатність сформованого власного капіталу в активізації та покритті різних ризиків. Коефіцієнт відображає фінансову стійкість банку.

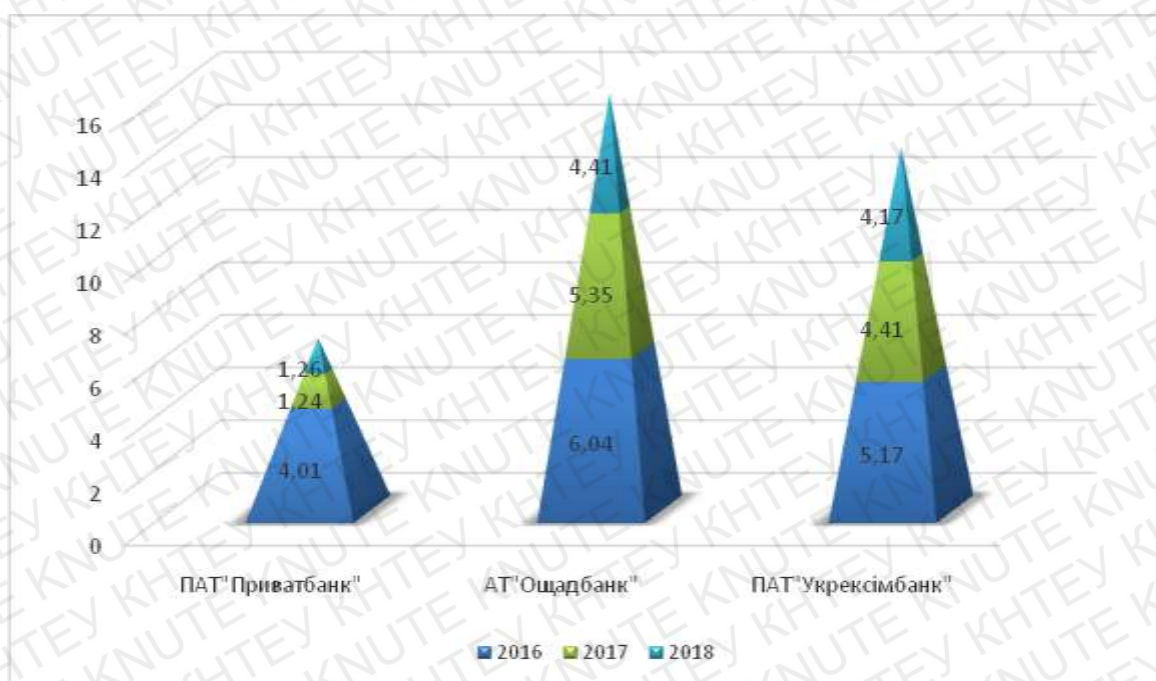

Рис.2.12. Коефіцієнт мультиплікатора капіталу за 2016-2018рр. станом на 31.12.,

Коефіцієнт мультиплікатора визначає ступінь покриття активів акціонерним капіталом. За даними рис.2.12. найбільше сформовано акціонерного капіталу сконцентровано у АТ «Ощадбанк», також він має найбільшу ступінь покриття активів серед інших двох СВБ. Навіть при умовах, що ПАТ «Приватбанк» має і більше активів та зобов'язань, ширшу територію охоплення, то він поступається АТ «Ощадбанк». Тим не менш, усі показники все одно не доходять до середнього значення, яке встановлено у межах 12-15 разів. Усі СВБ відстають від граничного значення у 3-4 рази.

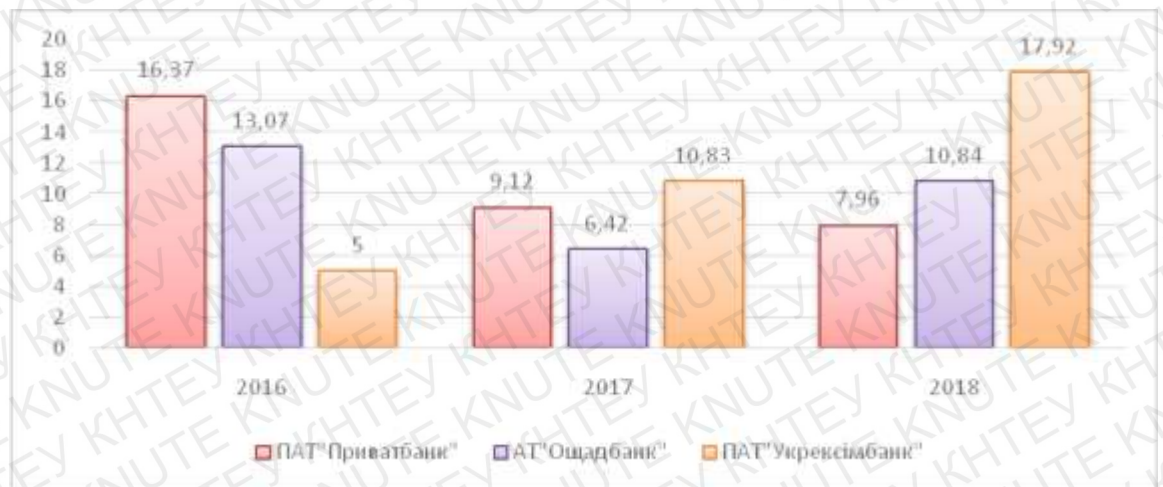

Рис.2.13.Коефіцієнт фінансового важелю по СВБ за 2016-2018рр. станом на 31.12, %

Коефіцієнт фінансового важелю визначає обмеження боргу, що може взяти на себе банк. Даний показник відображає достатність власного капіталу до усіх його зобов'язань. Коефіцієнт фінансового важелю відображає здатність банку залучати кошти на фінансовому ринку. Лідером є ПАТ «Укрексімбанк» з результатом 1:18 за 2018 рік. По кожному СВБ результати є середніми до максимально допустимого значення 1:20.

Згідно даних на рис.2.13. системно важливий банк ПАТ «Приватбанк» знизив активність щодо залучення вільних коштів на грошовому ринку, також, згідно даних на рис.2.10 ПАТ «Укрексімбанк» швидкими темпами піднімається вгору і має найпозитивніший результат з усіх інших СВБ.

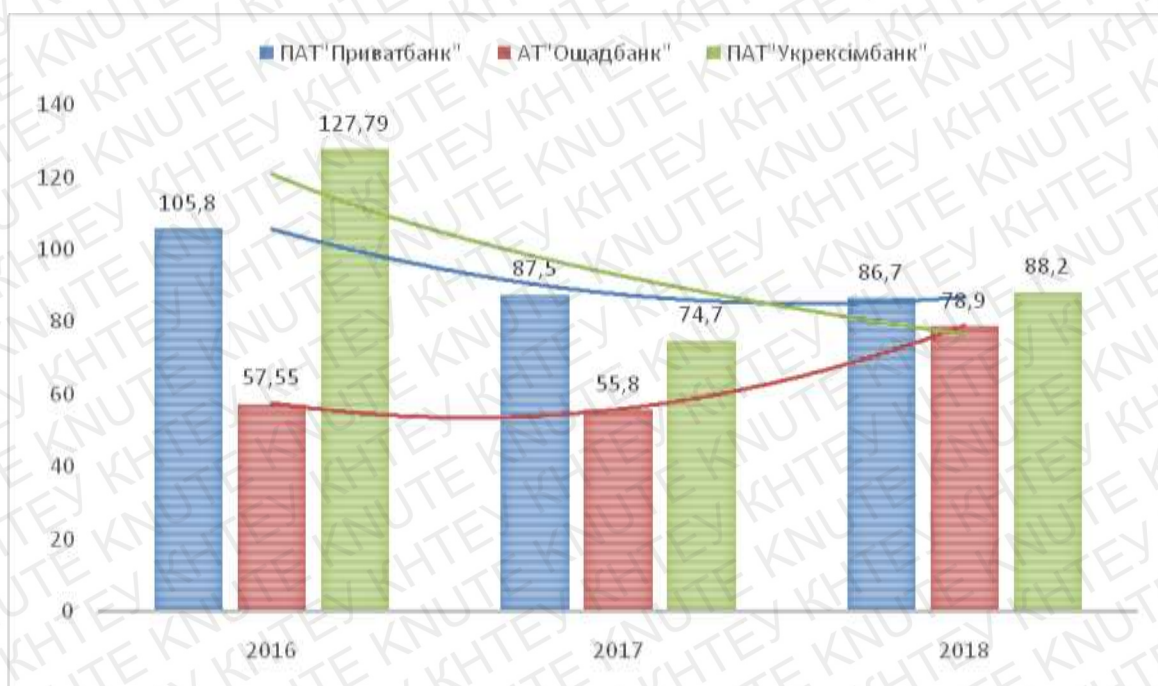

Рис.2.14.Співвідношення кредитів та депозитів по СВБ за 2016-2018рр., станом на 31.12.,%

Показник показує на скільки видані кредити забезпечені всіма залученими депозитами, тобто чи є активи та пасиви банків збалансованими. Граничне значення для України – 70%, для країн з розвинутою економікою – 90-120%. У 2016 році лідером по забезпеченню кредитів виступає ПАТ «Укрексімбанк», протягом наступних двох років, даний показник по усіх банках знизився. Це може бути пов'язано з націоналізацією ПАТ «Приватбанк» і нестабільною економічною ситуацією.

Рентабельність є одним з ключових показників у фінансовому аналізі, оскільки фактично показує, яку віддачу банк отримує від того, у що вклав свої кошти.

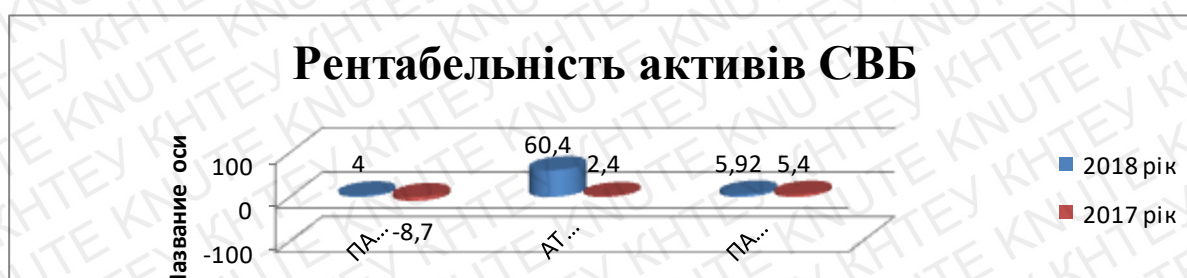

Рис.2.15. Рентабельність активів по СВБ 2017-2018р.станом на 31.12.,%

Насправді, рентабельність активів у СВБ має неоднозначні результати. Адже економічне середовище в якому діють СВБ є дуже нестабільним з 2014 року. З рис.2.15. можна побачити, що 2017 рік видався дуже збитковим для Приватбанку.

НБУ поступово підвищує вимоги до капіталу. Двом банкам АТ «Ощадбанк» та ПАТ «Укресімбанк» буде складно їх виконати, адже у них на сьогодні достатність капіталу близька до мінімально необхідних рівнів. Отже, в них виникатиме потреба наростити капітал. Але банки не можуть це зробити за рахунок прибутку, бо відповідно до законодавства держбанки зобов'язані розподілити його на користь бюджету. До того ж, двоє з НСВБ мають низьку прибутковість.

Великі банки є важливими учасниками банківської системи. Акумуляуючи значні обсяги коштів населення, вони є основними гравцями на кредитному ринку, у міжбанківських розрахунках та інвестиційній діяльності.

Щорічно НБУ проводить стрес-тестування для СВБ, результати якого представлені у табл.2.2.

Таблиця 2.2

Результати стрес-тестування системно важливих банків в Україні

Виконавці	2016 рік	2017-2018 роки
	9 аудиторських компаній	НБУ
Вибірка системно важливих банків	3 системно важливі банки, 32% активів банківського сектора	3 системно важливі банки, 42% активів банківського сектора
Макроекономічні сценарії	Базовий, песимістичний	Базовий
Аналіз якості активів	Так	Так
Індивідуальне стрес-тестування великих позичальників	Ні	Так
Портфельне стрес-тестування кредитів	Так	Так

Джерело: Звіт про стрес-тестування 2016р.[30]

За результатами стрес-тесту 2016 року [30] було виявлено, що банки мають дуже високу концентрацію великих кредитів в портфелях. Це, власне, було тією причиною, яка зумовила проведення стрес-тестування на індивідуальній основі: якість цих кредитів має дуже виражений матеріальний вплив на фінансів стан банків.

У 2018 році знову було проведено стрес-тестування 24 банків у тому числі і СББ, які охоплюють у собі майже 92% активів банківської системи України. Звичайно ж туди увійшли і системно важливі банки. Основну увагу було приділено капіталізації банків, проблемі непрацюючих кредитів, де лідером виявся ПАТ «Приватбанк», а також ризикам ліквідності, та якості кредитного портфелю.

За результатами цього аналізу було встановлено потреби у до капіталізації та готувався Звіт про результати, на підставі чого Департамент банківського нагляду працював з банками по складанню планів докапіталізації з чітким розмежуванням строків.

Стрес-тестування великих позичальників виявило низку проблем:

- висока концентрація кредитного портфелю на великих позичальниках, окремих галузях, регіонах, на кредитуванні в іноземній валюті;
- надання кредитів компаніям із незадовільним фінансовим станом;
- високий рівень концентрації на ризикових видах забезпечення (товари в обороті, майнові права на інше майно);
- низька частка великих позичальників з фінансовою звітністю, підтвердженою зовнішнім аудитом;
- низька частка великих позичальників, чий кредитний ризик банк оцінює на рівні групи компаній із використанням консолідованої фінансової звітності;
- невиконання або обмежене виконання в кредитному аналізі;
- звіту про рух грошових коштів позичальників;
- високі ризики операцій з пов'язаними особами;
- подання недостовірної звітності позичальниками.

Аналіз стійкості системно важливих банків України показав, що в умовах кризи банки не завжди можуть протистояти впливу негативних

факторів, результатом чого стало отримання великих збитків, що було спричинене неефективним менеджментом.

У підсумку, можна виділити низку ключових проблем:

- висока концентрація загальних активів 55% у СВБ;
- великий баласт токсичних кредитів;
- значні обсяги портфеля держоблігацій в доходах, а також, схильність викривлювати конкуренцію на ринку (наприклад, зобов'язанням держпідприємств обслуговуватись в держбанках);
- довгий судовий процес щодо Приватбанку, який у разі різкої зміни свого існуючого статусу «КВО» може викликати банківську паніку та ефект зараження по всій банківській системі.

РОЗДІЛ 3.

УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМНО ВАЖЛИВИХ БАНКІВ

3.1. Досвід зарубіжних країн щодо регулювання національних СВБ

Враховуючи нестабільність фінансових ринків, різкі коливання цін, суттєві витрати на подолання наслідків світової фінансової кризи, у Європейському Союзі реалізуються нові заходи щодо належного регулювання, нагляду та управління фінансовими ринками для підтримання фінансової стійкості банківських систем країн, вивчення яких є надзвичайно важливим для банківської спільноти України.

Міжнародний досвід регулювання та нагляду за діяльністю системно важливих банків (СВБ) свідчить про чітку тенденцію національних наглядових органів щодо обмеження морального ризику СВБ та мінімізацію їх можливого впливу на фінансів сектор. Водночас проблема банків «занадто великих, щоб збанкрутувати» в Україні лише набирає своїх масштабів (про що свідчать значні обсяги державних коштів, спрямованих на націоналізацію «Приватбанку» та докапіталізацію «Ощадбанку» та «Укрексімбанку»).

Згідно з нормами міжнародного законодавства системно важливим вважається фінансовий інститут, який характеризується суттєвим обсягом і складністю операцій, глобальною взаємозалежністю, складністю заміни. А також погіршення фінансового становища чи порушення діяльності такої установи може призвести до суттєвих збитків для всієї фінансової системи та в цілому економіки країни [11, с. 624].

При цьому пріоритетними напрямками регулювання діяльності системно важливих фінансових установ на сучасному етапі є такі:

- 1) підвищення інтенсивності та ефективності контролю та нагляду;

2) ефективне врегулювання неспроможності фінансових інститутів (банків, страхових компаній, об'єктів інфраструктури фінансових ринків) без залучення коштів в платників податків;

3) введення додаткових вимог до достатності капіталу системно важливих фінансових інститутів;

4) підвищення стійкості системно значимих об'єктів інфраструктури фінансового ринку [11, с. 45].

Основний прогрес у адаптації банківських систем світу до положень Базель III досягнутий у таких сферах, як забезпечення мінімальних вимог до капіталу, управління ризиками, створення захисних буферів капіталу та управління ліквідністю. Водночас ключове завдання на перспективу – це встановлення рамок діяльності, які мають забезпечити стійкість та надійність системно важливих банків.

Діяльність системно важливих банків в РФ регулюється Указом Банку Росії № 3174-У «Методика про визначення переліку системно важливих кредитних організацій» і знаходиться у полі регулювання департаменту нагляду Банку Росії за системно важливими кредитними організаціями.

Згідно цієї методики Центральний банк Росії виділив кількісні показники діяльності кредитних організацій, які наведені у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Показники ідентифікації системно важливих кредитних організацій в Росії

Показник	Пояснення
1.1.Розмір кредитної організації	-(розраховується за величиною балансових активів, умовних зобов'язань кредитного характеру, похідних фінансових інструментів, від яких очікується отримання економічної вигоди (далі - активи).
1.2.Взаємопов'язаність з кредитними та іншими фінансовими організаціями	-обсяг коштів, розміщених кредитною організацією в кредитних та інших фінансових організаціях (далі – розміщені кошти).
1.3.Взаємопов'язаність з кредитними та іншими фінансовими організаціями	- обсяг коштів, залучених кредитною організацією від кредитних і інших фінансових організацій (далі - залучені кошти).
1.4.Обсяг вкладів фізичних осіб.	-обсяг вкладів фізичних осіб./ обсягу вкладів фізичних осіб по всій банківській системі
1.5. Узагальнюючий результат середньої зваженої оцінки показників	-узагальнюючий результат середньої зваженої оцінки показників, перерахованих в підпунктах 1.1 - 1.4 цього пункту.

2.1.Показник розміру кредитної організації (Р)	-визначається як процентне відношення (питома вага) активів кредитної організації в сукупних активах кредитних організацій.
2.2.Показник взаємозв'язку з кредитними та іншими фінансовими організаціями	- розміщені кошти (BP1) визначається як процентне відношення (питома вага) вимог кредитної організації до кредитних та інших фінансових організацій в сукупному обсязі коштів, розміщених в кредитних та інших фінансових організаціях. У розрахунок показника включаються в тому числі вкладення в боргові зобов'язання і пайові цінні папери кредитних організацій, кредити і депозити, інші надані (розміщення) кредитними та іншим фінансовим організаціям грошові кошти, в тому числі за договорами позики, придбані (враховані) векселі кредитних організацій, грошові кошти, надані кредитним організаціям в рамках угод прямого РЕПО.
2.3. Показник взаємозв'язку з кредитними та іншими фінансовими організаціями	- залучені кошти (BC2) визначається як процентне відношення (питома вага) зобов'язань кредитної організації перед кредитними та іншими фінансовими організаціями в сукупному обсязі коштів, залучених від кредитних і інших фінансових організацій. У розрахунок показника BC2 включаються в тому числі кредити (депозити), інші отримані (залучені) від кредитних і інших фінансових організацій кошти, в тому числі за договорами позики, кошти, залучені від кредитних організацій в рамках угод зворотного РЕПО.
2.4.Показник обсягу вкладів фізичних осіб (BK)	-визначається як процентне відношення (питома вага) коштів, розміщених фізичними особами в кредитній організації на підставі договору банківського вкладу (у тому числі посвідченого ощадними сертифікатами) або договору банківського рахунку, в сукупному обсязі вкладів (депозитів) фізичних осіб, розміщених в кредитних організаціях.
2.5 Узагальнюючий результат	

Джерело:[38]

Наразі перелік системно значущих кредитних організацій Росії за 2018-2019рр. є таким.: 1. Сбербанк; 2. ВТБ; 3. Газпромбанк; 4. Россельхозбанк; 5. «ФК Відкриття»; 6. ЮніКредитБанк; 7. Райффайзенбанк; 8. Промсвязьбанк; 9. Альфа-Банк; 10. Росбанк; 11. Московський Кредитний Банк.

Ці кредитні організації повинні дотримуватися показника короткострокової ліквідності, а також додаткових вимоги до достатності капіталу відповідно до «Базель III». Показник короткострокової ліквідності (ПКЛ) в якості пруденційного нормативу, встановленого для системно значимих банків відповідно до статті 57 федерального закону «Про

Центральний банк Російської Федерації», застосовується з 1 січня 2016 року. ЦБ відзначає, що на частку цих банків припадає більше 60% сукупних активів російського банківського сектора.

Існують особливості ідентифікації системно важливих банків в Білорусі. Національним регулятором Білорусі було видано Положенням № 180 «Про затвердження Інструкції про порядок визначення системно важливих банків, небанківських кредитно-фінансових організацій і внесення змін і доповнень до деяких нормативно-правових актів Національного банку Республіки Білорусь» від 18.05.2018р. Відповідно до даного положення головний регулятор в обличчі Національного банку Білорусь виділяє дві групи банків, які можуть впливати на всю фінансову систему країни. Даний перелік складається, щоб обмежити ризики банків, небанківських кредитно-фінансових організацій, які можуть вплинути на стійкість роботи всієї банківської системи.

Національний банк, вибираючи значимі банки, виходили з таких критеріїв, як масштаб діяльності банку, його взаємопов'язаність з банками-резидентами, значимість для економіки і взаємопов'язаність з нерезидентами. Дані критерії представлені у вигляді таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Критерії ідентифікації СВБ в Білорусі

Критерії	Пояснення
Масштаб діяльності банку	Залежить від частки суми ризикових вимог і зобов'язань, що знаходяться на рахунках банку, в сукупному обсязі ризикових вимог і зобов'язань усіх банків, і від частки нормативного капіталу банку в сукупному обсязі нормативного капіталу банків
Взаємопов'язаність з банками-резидентами	Залежить від частки коштів, розміщених СВБ в інших банках, в сукупному обсязі коштів, розміщених банками в інших банках, і від частки коштів, залучених СВБ від Продовження табл.3.2 обсязі коштів, залучених від інших банків
Значимість банку для економіки	залежить від частки коштів, залучених банком від юридичних і фізичних осіб, в загальному обсязі коштів, залучених усіма банками від юридичних і фізичних осіб, і від частки кредитів виданих банком юридичним та фізичним особам в загальному обсязі виданих усіма банками кредитів
Взаємопов'язаність з нерезидентами	Залежить від частки зобов'язань банку від нерезидентів в загальному обсязі зобов'язань банків від нерезидентів і від частки коштів, залучених банком від нерезидентів, в загальному обсязі коштів, залучених банками від нерезидентів

Джерело: [39]

Національний банк відносить до I груп СВБ, де значення оцінки більш 5% (відповідає критерію віднесення до групи системної значущості): Беларусбанк, Белагропромбанк, БПС-Сбербанк, БанкБелВЕБ, Белгазпромбанк, Пріорбанк, Білінвестбанк.

Та значення оцінки від 1 до 5% включно (відповідає критерію віднесення до групи системної значущості): АльфаБанк, Банк ВТБ (Білорусь), МТБанк, БанкМосква-Мінськ, Технобанк, ТК Банк.

Банкам, НКФО, віднесених до числа системно значущих, необхідно вжити заходів щодо забезпечення дотримання значень нормативів достатності нормативного капіталу, визначених з урахуванням буфера системної значущості капіталу, що зазначені у табл.3.3.

Таблиця 3.3

Значення розмірів нормативного капіталу банку, НКФО, визначене з урахуванням буфера системної значущості для СВБ Білорусь

Організація	Норматив	Група значущості	Дата	
			01.01.2018р.	01.01.2019р.
Банк	Норматив достатності основного капіталу I рівня з урахуванням консерваційного буфера, контр циклічного буфера і буфера системної значущості	I	від 7,125 % до 9,625 %	від 8,5 % до 11 %
			в залежності від розміру контр циклічного буфера (від 0 до 2,5 п.п.)	
		II	від 6,875% до 9,375%	від 8% до 10,5%
			в залежності від розміру контрциклічного буфера (від 0 до 2,5 п.п.)	
НКФО	Норматив достатності основного капіталу I рівня з урахуванням консерваційного буфера і буфера системної значущості	I	7,125 %	8,5%
		II	6,87%	8%

Джерело: [39]

Тепер всі банки, що потрапили в дві групи системно значущих, будуть зобов'язані протягом усього майбутнього року дотримуватися нормативу достатнього рівня капіталу, який визначається з урахуванням буфера системної значущості. У Положенні № 180 «Про затвердження Інструкції про

порядок визначення системно важливих банків, небанківських кредитно-фінансових організацій і внесення змін і доповнень до деяких нормативно-правових актів Національного банку Республіки Білорусь» є перелік банків, які відносяться до СВБ та поділяються на дві групи, також прописані для кожного банку з групи нормативи окремо. Національний банк з розумінням поставився до нововведених нормативів і запропонував поступове підвищення норм і показників, які представлені у таблиці.

Існує також специфіка ідентифікації тарегулювання системно важливих банків Чехії (табл.3.4).

Таблиця 3.4

Критерії ідентифікації СВБ у Чехії.

Критерії	Індикатори	Частка %
Величина	Сума всіх позицій визначених як для розрахунку коефіцієнта левериджу, відповідно до Базеля III	25
Взаємопов'язаність	Вимоги до фінансових інститутів	5
	Зобов'язання перед фінансовими інститутами	5
	Коефіцієнт з агального фондування	5
	Концентрація вимог до фінансових інституцій*	5
	Концентрація зобов'язань перед фінансовими інститутами	5
Взаємозамінність/інфраструктура фінансової установи	Активи під управлінням	4,167
	Обсяг платежів здійснених через платіжні системи*	4,167
	Депозити*	4,167
	Кредити надані фінансовим кс Продовження табл.,	7
	Розмір портфеля урядових облігацій*	4,167
Ступінь складності	Вартість позабіржових деривативів	3,125
	Цінні папери для торгівлі та продажу	3,125
	Вимоги до урезидентів	3,125
	Активи під управлінням на рівні групи*	3,125
	Кількість відокремлених підрозділів*	3,125
	Кількість працівників*	3,125
	Співвідношення непрацюючих кредитів та активів*	3,125

* Індикатори додані з урахуванням особливостей банківської системи Чехії

Джерело: [40]

Якщо проаналізувати критерії ідентифікації СВБ по близькому зарубіжжю, то можна побачити вплив Базельських рекомендацій. Звичайно ж, методики різняться враховуючи свої економічні та стратегічні фактори і цілі, але можна виділити і дещо спільне, як наприклад, критерії – масштаб діяльності та взаємопов'язаність.

Отже, з метою подолання проблем банківського сектору України, враховуючи зарубіжний досвід, пріоритетними для НБУ є прийняття середньо- і довгострокових стабілізаційних заходів, зокрема підвищення капіталізації та вимог до структури власного капіталу; формування банками захисних буферів капіталу; обмеження великих кредитних ризиків, створення додаткового запасу ліквідності та зменшення чутливості банків до валютних ризиків. Не менш важливого значення на бувають заходи структурної дії, зокрема формування концептуально нового підходу до системи управління ризиками; запровадження системи стрес-тестування на постійній основі; удосконалення оцінки кредитних ризиків; запровадження кластерного підходу до банківського нагляду; встановлення особливих вимог до системно важливих банків та розробка нормативно-правової бази щодо посилення відповідальності акціонерів та курівництва банків за їх діяльність.

Підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що до основних інструментів, що можуть допомогти вирішити проблеми ефективного управління діяльністю банків та попередити фінансову катастрофу у банківському секторі, відносяться: ризик-менеджмент, що дозволяє оперативно визначати та прогнозувати вплив ризиків на результати діяльності фінансово-кредитної установи та впроваджувати необхідні заходи щодо уникнення чи мінімізації впливу негативних факторів; контролінг, завданням якого є координація, методична та інформаційна підтримка процесу оперативного планування та бюджетування, порівняння фактичних та планових показників діяльності банку, аналіз відхилень, аналіз

ефективності різних центрів, напрямків діяльності, а також продуктів та послуг, аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища банку; введення посиленого нагляду за системно утворюючими банками та періодичний моніторинг системно утворюючих банків шляхом оцінки їх стійкості, ймовірності дефолту та впливу такої події на банківську систему.

3.2. Розробка рекомендацій щодо удосконалення регулювання СВБ в Україні

У ході проведення роботи було виявлено декілька великих проблем рішення яких, потребує з боку регулятора негайних дій, а саме, запровадження нових показників, та імплементації не фрагментарно Рекомендацій Базельського комітету, а повністю, коригуючи їх на банківське середовище України. НБУ постійно удосконалює методику ідентифікації СВБ, з 1 січня 2020 року, до СВБ були віднесені 14 банків: 1. Приватбанк; 2. Ощадбанк; 3. Укрексімбанк; 4. Укргазбанк; 5. Альфа-банк; 6. Укрсоцбанк; 7. Райффайзен БанкАваль; 8. ПУМБ; 9. Укрсиббанк; 10. Таскомбанк; 11. Універсалбанк; 12. Кредобанк; 13. ОТП банк; 14. Південний [20].

Отже, з 2016 року по сьогодні три системно важливі банки залишаються незмінними.

У рамках гармонізації банківського регулювання та нагляду з вимогами європейського законодавства триває робота над розробкою нових правил розрахунку регулятивного капіталу, потреб капіталу на покриття операційного ризику та методики нормативу довгострокової ліквідності NSFR. НБУ планує затвердити методику розрахунку NSFR наприкінці 2019 року та запровадити нові вимоги у 2020 році [28].

З метою удосконалення діяльності СВБ доцільним рекомендувати Реструктуризацію кредитного портфелю, що дасть змогу обмежити обсяг непрацюючих активів, сприятиме відновленню довіри до державних банків та підвищенню їх вартості[36].

З початку глобальної фінансової кризи і до нині в Україні не вдалося успішно реалізувати заходи щодо виведення проблемних активів із банків або започаткувати роботу санаційного банку. Досвід зарубіжних країн (Іспанії, Ірландії, Бельгії, Угорщини та Словенії) щодо вирішення проблеми непрацюючих активів доводить можливість ефективного функціонування компаній з управління проблемними активами (КУПА) як державної форми власності, так і приватної або змішаної. Разом із тим успішність їх функціонування залежить не від форми власності, а від забезпечення таких умов: заздалегідь чіткого визначення цілей та завдань КУПА (зокрема, щодо рівня їх рентабельності та основних показників діяльності), часових меж їх існування; ретельного вивчення активів, що потрапили на їх баланс; кваліфікації персоналу та правильності визначення портфельних стратегій; своєчасності прийняття рішень, зокрема щодо продажу активів [36].

До того ж питання приватизації банків та зменшення частки держави в банківському секторі активно обговорюється протягом останніх років в Україні. Однак на разі практичних кроків для вирішення зазначених проблем не було прийнято. У довгостроковій перспективі значна частка держави в банківському секторі (представлена трьома СББ) є прямою та очевидно загрозою, яка може призвести до колапсу економіки у разі негативного сценарію розвитку, адже джерелом покриття ризиків виступає держбюджет. Так, за останньою інформацією, НБУ та Міністерство фінансів України (МФУ) планували до кінця 2018 р. продати весь пакет акцій «Укргазбанку», у 2021 р. розпочати продаж «Ощадбанку» та не раніше 2022 р. – «ПриватБанку». Питання продажу «Укрексімбанку» не вирішено: органи влади розглядають два альтернативні варіанти [36].

Основними напрямками вдосконалення підходу до регулювання та нагляду за СББ в Україні мають бути:

По-перше, обмеження системної важливості банків. НБУ відповідно до рекомендацій Базельського комітету затверджено вимогу щодо диференційованого формування буферу системної важливості (чим вищий

рівень системної важливості, тим більший обсяг буферу капіталу повинен сформувати банк). Такий регулюючий захід мотивує банки зменшувати свою системну важливість. Разом із тим остаточне вирішення проблеми обмеження зростання системної важливості, на нашу думку, забезпечити не може, тому поряд із вимогою щодо диференційованого формування буферу системної важливості, доцільно підвищити вимоги до антимонопольного законодавства [36]. Банки є специфічними господарюючими суб'єктами, які акумулюють значні ризики для стабільності та розвитку як фінансового ринку, так і економіки. Очевидно, що визначення статусу банку та статусу звичайної компанії на ринку монопольним не може виходити з однакових міркувань та законодавчих обмежень. Рекомендується зменшити відсотковий показник, що визначає становище банку монопольним, відповідно з 30% до 20%, з 50% до 35% та з 70% до 50%. Таким чином, три найбільші банки не зможуть контролювати більше половини ринку банківських послуг. Таке обмеження дасть змогу не допустити виникнення нових СВБ, зменшити вплив на ринок наявних СВБ та підвищити рівень конкуренції на банківському ринку.

По-друге здійснення аналізу бізнес-моделей СВБ. Аналіз бізнес-моделей СВБ розглядається як перспективний (спрямований на оцінку майбутнього стану банку) та превентивний (спрямований на попередження можливих проблем банку) інструмент нагляду за їх діяльністю [36].

По-третє, забезпечити більш ефективний розвиток та стабільність банківської системи та вдосконалити законодавчу базубанківського ринку. Цього можна досягти, запровадивши досконалі механізми регулювання СВБ, а саме:

- розробити механізми, які б не давали змоги кредитувати фізичних осіб без наявності інформації про їх доходи, що б позитивно вплинуло на якість кредитних портфелів. Таким заходом, наприклад, міг бути нормативний акт, який би впровадив суттєве підвищення норми відрахувань у резерви за такими кредитами.

- Запровадити публікацію в доступних широкому колу суб'єктів ринку засобах масової інформації даних про рейтингові оцінки учасників банківського ринку, які встановлені за результатами інспектувань державних органів, що забезпечить більш зважений підхід кредиторів до допустимого рівня ризиків та дозволить більш зважено обирати позичальникам кредитора.
- здійснити масові перевірки банківських установ щодо дотримання ними вимог «Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту», які впроваджені Постановою Правління Національного банку України від 10 травня 2007 р. №168.
- Запровадити кваліфікаційні вимоги до працівників, які безпосередньо працюють на точках продажу редитів (так званих «віддалених робочих місць»), які беруть участь у виборі кола позичальників банку, що повинно зменшити обсяг проблемних кредитів.

Посилені вимоги для СВБ, повинні посприяти зміцненню їх стабільності. З боку регулятора також вжити дій, на законодавчому рівні встановити граничну суму у бюджеті для підтримки таких банків як «надто великий, щоб збанкрутувати», щоб уникнути шахрайських дій, що сприяють виведенню коштів з банку.

Також, пропонуємо ввести для СВБ ліміти ризикових активних банківських операцій [41], ці операції є найбільш дохідними та разом з тим найбільш ризиковими, тому банки і повинні підтримувати оптимальну структуру своїх ктивів. На сьогоднішній день в Україні в структурі активних операцій банків переважають кредитні операції. З цього і випливає наступна пропозиція, що перспективними до впровадження у подальшій практиці Національного банку України є межі концентрації кредитів відносно окремого сектора [41], , наприклад не більше 12% для певного сектору. Оскільки державна підтримка аграріїв реалізується через національно

системно важливі банки, а особливо через АТ «Ощадбанк» цей крок буде доречним. У порівнянні в Україні існує схожий норматив Н7, розмір кредитного ризику на одного контрагента не повинен перевищувати 25% вимог контрагента до регулятивного капіталу.

Динамічне резервування [41], практика впровадження динамічного резервування характерна для Китаю та потенційна для України. Даний інструмент можна застосовувати, коли кредитування пришвидшує темп, тобто для роздрібного сегменту кредитування відсоток резервування за кредитом зменшується, а для великих позичальників збільшується.

Ліміт невідповідності валют залучення коштів та кредитування, дане нововведення можна застосовувати, якщо в Україні знову поновиться валютне кредитування, адже СББ не може кредитувати у валюті більше, а ніж залучає у іноземній валюті кошти, адже це може спричинити збитки.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Роль діяльності СББ є дуже важливою, адже погіршення діяльності СББ невиконанням своїх зобов'язань або погіршенням якості кредитного портфелю може призвести до підвищення системного ризику, тим самим суттєво впливати на стабільність банківської системи України. Питання важливості державного регулювання СББ, перш за все, обумовлено необхідністю забезпечення єдності ринку, нагляду з афункціонуванням фінансових установ і захисту прав споживачів банківських послуг.

Аналіз стійкості системо важливих банків України показав, що в умовах кризи банки не завжди можуть протистояти впливу негативних факторів, результатом чого стало отримання великих збитків, що було спричинене неефективним менеджментом.

У підсумку, можна виділити низку ключових проблем:

- Висока концентрація загальних активів 55% у СББ;
- великий баласт токсичних кредитів;
- значні обсяги портфеля держоблігацій в доходах, а також, схильність викривлювати конкуренцію на ринку (наприклад, зобов'язанням держпідприємств обслуговуватись в держбанках);
- Довгий судовий процес щодо Приватбанку, який у разі різкої зміни свого існуючого статусу «КВО» може викликати банківську паніку та ефект зараження по всій банківській системі.

Враховуючи усе вище зазначене, пропонуємо рекомендації щодо удосконалення регулювання діяльності СББ:

- зменшити концентрацію активів на кожний СББ;
- внести поправки до законодавчих актів, згідно з якими, ФГВФО виступає 100 % гарантом виплати депозитів для СББ, адже станом на 2016-2018рр. усі три СББ належать державі.

- Обмежити загальну суму реструктуризації та покриття збитків за рахунок державного бюджету України для СВБ.
- Створити компанії з управління проблемними активами [36].
- Демонopolізувати ринок послуг для СВБ у порівнянні з іншими банками [36].
- Здійснювати постійний моніторинг фінансових установ, що належать власникам банку або правлінню, задля попередження їх шахрайських дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. №2121-14 (зі змінами та доповненнями – остання редакція від 04.07.2013).[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/ed20131011>
3. Затвердження Постанови НБУ «Про порядок визначення системно важливих банків» № 863 від 25 грудня 2014 року.[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-14>
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://minfin.com.ua/>
5. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 29, ст.238 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
6. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23.02.2014 № 4452-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2014, № 50, ст. 564 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>
7. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму від 28.11.2002 № 249-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 1, ст. 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/249-15>
8. Методичні вказівки Національного банку України з інспектування банків «Система оцінки ризиків» : Постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104 / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>
9. Алескеров Ф. Анализ предложений по регулированию глобальных системно значимых банков / Ф. Алескеров, Г. Пеникас, И. Андриевская, Д. Григорьев и др. // Банковское дело. – 2011. – № 11. – С. 26–29.

10. Банківський менеджмент: питання теорії та практики: монографія / [О. А. Криклій, Н. Г. Маслак, О. М. Пожарта ін.]. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – 152 с.
11. Болдирєв О. О. Сучасні тенденції розвитку банківської системи України / О. О. Болдирєв // Науковий вісник Бугель Ю.В. Проблеми розвитку банківської системи в Україні / Ю.В. Бугель // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Випуск 9. – С. 623-626.
12. Бура В. І. Науковий феномен системно важливого банку / В. І. Бура // Гроші, фінанси і кредит. – 2016. – Випуск 3. – С. 375-381.
13. Айвазян С. А., Андриевская И. К., Конноли Р., Пеникас Г. И. Выявление системно значимых финансовых организаций: обзор методологий. Деньги и кредит. 2011. № 8. С. 13–16.
14. Гірченко Т.Д. Іноземний капітал у банківському секторі України: вплив, наслідки та перспективи / Т.Д. Гірченко, О.І. Сердюкова // Міжнародний Збірник наукових праць «Європейське співробітництво». – 2016. – № 5 (12). – С. 45 – 61.
15. Дзюблюк О. В. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів: моногр. / О. В. Дзюблюк. – Т.: «Вектор», 2012. – 462 с.
16. Дзюблюк О. В. Проблеми забезпечення ефективного функціонування банківської системи в перехідній економіці / О. В. Дзюблюк // Вісник Національного банку України. – 2015. – №3. – С. 30-45.
17. Денисенко М. П. Гроші та кредит у банківській справі: навчальний посібник / М. П. Денисенко. – К.: Алеута, – 2014. – 478 с.
18. Шульга Н.П. Ідентифікація системно важливих банків// Н.П. Шульга / Вісник КНТЕУ Фінанси та банківська справа 2016р. <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2016/05/8.pdf>
19. Дудченко В.Ю. Етапи формування та сучасні проблеми розвитку банківської системи України / В.Ю. Дудченко // Зб. наук. Праць Сумського ДВНЗ «УАБСНБУ». – 2014. – Вип. 40. – С. 99–108.
20. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
21. Краснова І. Сутність та критерії ідентифікації системно важливих банків / І. Краснова, В. Лавренюк // Вісник Національного банку України. – 2015. – № 5. – С. 18–24.
22. Кузнєцова Л. Вплив фінансової глобалізації, інтернаціоналізації та інтеграції на розвиток банківської системи України [Електронний ресурс] / Л.Кузнєцова.Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/Vnulp/Menegment2007_606/48.pdf

23. Лавренюк В. Онтологія природи та сутність системно важливих банків / В. Лавренюк // Бізнес Інформ. – 2014. – № 5. – С. 363–369.
24. Лінтур І. В. Тенденції розвитку банківського нагляду та регулювання в Україні та світі / І. В. Лінтур // Агросвіт. – 2015. – № 16. – С. 58-62.
25. Материнська О.А. Аналітична оцінка банкрутства комерційних банків України / О.А. Материнська, О.В. Платковська // Молодий вчений. – 2016. - № 4(31). – С. 134-137.
26. Парипа К. Сутність системно важливих банків та їх значення для забезпечення стійкості фінансового сектору країни [Електронний ресурс] / К. Парипа. Режим доступу: http://sneconmanag.crimea.edu/arhiv/2012/uch_25_1econ/016_pary.pdf
27. Рекомендовані Базельським комітетом індикатори системної важливості
28. Звіт НБУ Огляд банківського сектору за серпень 2019р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://bank.gov.ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-serpen-2019-roku>
29. Балансовий звіт ПАТ «Приватбанк» 2018р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost>
30. Балансовий звіт АТ «Ощадбанк» 2016/2017/2018р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://www.oschadbank.ua/ua/about/reporting>
31. Балансовий звіт ПАТ «Укресімбанк» 2016/2017/2018р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :https://www.eximb.com/upload/app_links/Cond_Rep_Ukr_2014.pdf
32. Звіт про фінансову стабільність НБУ за грудень 2018р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://bank.gov.ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2018-roku>
33. Звіт про стрес-тестування 2016р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123675
34. Річний звіт НБУ про фінансову стабільність за червень 2019р. - Непрацюючі кредити [Електронний ресурс]. – Режим доступу :https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=32236491
35. Річний звіт НБУ про фінансову стабільність 2018р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58023
36. Регулювання та нагляд за системно важливими банками / В. І. Бура // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2018. - Вип. 29. - С. 91-94. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2018_29_19

37. Положення НБУ № 351 «Про затвердження положення банками України розміру кредитного ризику за активними операціями».[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0351500-16>
38. Сайт Центрального банку Росії/Указ Банку Росії № 3174-У «Методика про визначення переліку системно важливих кредитних організацій» від 01.01.2016р.[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cbr.ru/publ/vestnik/ves150828071.pdf>
39. Сайт Національного банку Республіки Білорусь Положення № 180 «Про затвердження Інструкції про порядок визначення системно важливих банків, небанківських кредитно-фінансових організацій і внесення змін і доповнень до деяких нормативно-правових актів Національного банку Республіки Білорусь» від 18.05.2018р.[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbrb.by/system/main-banks>
40. Сайт національного банку Чехії про Положення про ідентифікацію системно важливих банків.[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cnb.cz/cs/>
41. Лесик В.О. Моніторинг фінансової стабільності банківської системи // В.О.Лесик /Кваліфікаційна робота [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/Lesyk-V.O.-Disertaciya-Vchenna-rada-D-64.055.02-2019.pdf>
42. Власюк К. Методологія ідентифікації системно важливих банків в Україні //Власюк К. Вісник КНТЕУ Управління діяльністю фінансових установ: зміни стереотипів 2019р.
43. Моисеев С. Р., Снегова Е. А. Системная значимость участников денежного рынка. Банковское дело.2012.№3.С.24–29.
44. Набок Р. Системно важливі банки: підходи до побудови нагляду. Вісн.Нац. банку України. 2014. № 7. С. 39–43.

ДОДАТКИ

Додаток А

Підходи авторів до визначення поняття «системно важливий банк»

№	Автор	Зміст
1	НБУ	Банк, що відповідає критеріям, встановленим Національним банком України, діяльність якого впливає на стабільність банківської системи;
2	Базельський комітет з питань банківського нагляду	Фінансова установа, банкрутство або можливі проблеми якої призвели б до значних збитків для всієї фінансової системи та для економіки в цілому через їхній розмір, складність та системну взаємопов'язаність
3	Міжнародний валютний фонд	Банк, діяльність якого може спровокувати ризик порушення процесу надання фінансових послуг, що призведе до погіршення функціонування частини чи всієї фінансової системи, та становить загрозу негативних наслідків для реального сектору економіки
4	Рада з фінансової стабільності	Фінансова установа, чиє банкрутство або некоректна діяльність, через її розмір, складність та системну взаємопов'язаність, призведе до значних проблем у функціонуванні фінансової системи та економічній діяльності взагалі
5	Новікова В.	Великі, тісно пов'язані з іншими банками, вихід яких з ринку може завдати значних збитків економіці
6	Прат П.	Банк або іншу фінансову установу можна вважати системно важливою, якщо її банкрутство або порушення її діяльності матиме значний негативний вплив на фінансову систему
7	Анвар Я.	Банк, банкрутство якого чи його проблемний стан можуть спричинити фінансову кризу при прямій дії або слугувати спусковим механізмом для поширення шоків
8	Шульга Н.	Фінансова установа, діяльність якої відповідає критеріям та показникам, визначеним регулятором, та значно впливає (позитивний чи негативний) не тільки на банківський сектор, але й на фінансовий ринок і економіку країни в цілому, що необхідно враховувати при розробленні механізму регулювання та залучення їх до реалізації державних програм економічного розвитку.

Критерії ідентифікації НСВБ в Україні І етап

№ з/ п	Критерій	Індикатор (I _j)	Коефіцієнт зважування (w _j), %
1	2	3	4
1	Розмір банку	Загальні активи	30
2	Ступінь фінансових взаємозв'язків	Кошти, розміщені в банках-резидентах	7,5
3		Кошти, залучені від банків-резидентів	7,5
4		Зобов'язання нерезидентів перед банком	7,5
5		Зобов'язання банку перед нерезидентами	7,5
6	Напрями діяльності	Кредити, надані клієнтам (крім кредитів, наданих банкам)	10
7		Кошти на рахунках клієнтів (крім зобов'язань перед банками)	10
8		Операції з використанням емітованих банком електронних платіжних засобів за звітний рік	10
9		Початкові платежі в системі електронних платежів за звітний рік	10

Джерело НБУ [20]

Додаток В

Активи та зобов'язання системно важливих банків України за 2016-2018 роки (млн. грн.)

Назва банку	2016 рік		2017 рік		2018 рік	
	Обсяг активів, млн. грн.	Вага	Обсяг активів, млн. грн.	Вага	Обсяг активів, млн. грн.	Вага
ПАТ «Приватбанк»	214492	16,7%	204585	15,5%	241809	19,2%
АТ «Ощадбанк»	103568	8,1%	128104	9,7%	156596	12,5%
ПАТ «Укресімбанк»	94349	7,3%	126000	9,5%	140192	11,1%
Всього по банківській системі	1278095	32,1%	1316852	34,7%	1254385	42,8%

Назва банку	2016 рік		2017 рік		2018 рік	
	Обсяг зобов'язань, млн. грн.	Вага	Обсяг зобов'язань, млн. грн.	Вага	Обсяг зобов'язань, млн. грн.	Вага
ПАТ «Приватбанк»	194179	17,8%	181889	15,5%	237399	20,6%
АТ «Ощадбанк»	83113	7,65%	105355	9,0%	152049	13,2%
ПАТ «Укресімбанк»	76266	7,0%	112464	9,6%	144413	12,5%
Всього по банківській системі	1085496	32,45%	1168829		1150672	46,3%

Джерело: Офіційний сайт НБУ [20]

Додаток Г

Розрахунок частки зобов'язань СББ у банківській системі України за 2016-2018рр.млн.грн.%

Показник	2016	2017	2018
1.ПАТ«Приватбанк»	207353	233453	250575
2.АТ«Ощадбанк»	195167	202662	199818
3.ПАТ «Укрексімбанк»	155044	156555	153184
4.Усього зобов'язань по БС України	1118927	111359	1170713
5.Частка зобов'язань для ПАТ«Приватбанк»(ряд.1/ряд.4)*100	18,5	21,0	21,4
6.Частка зобов'язань для АТ«Ощадбанк» (ряд.2/ряд.4)*100	17,4	18,2	17,1
7.Частка зобов'язань для ПАТ «Укрексімбанк(ряд.3/ряд.4)*100	13,9	14,1	13,1
Усього ряд.5+ряд.6+ряд.7	49,8	53,3	51,6

Розраховано автором на основі джерела [84-86]

Додаток Г1

Частка власного капіталу СББ у банківській системі України 2016-2018рр. млн.грн..%

Показник	2016 рік		2017 рік		2018 рік	
	Сума, млн.грн	Частка,%*	Сума, млн.грн	Частка,%*	Сума, млн.грн	Частка,%*
1.ПАТ «Приватбанк»	12664	8,8	25 608	15,0	31 462	21,1
2.АТ «Ощадбанк»	14933	10,3	31 578	18,5	18 430	12,3
3.ПАТ «Укрексімбанк»	5260	3,6	14 456	8,5	8 547	5,7
4.Власний капітал усього по БС України	144431		170389		149400	

Розраховано автором на основі джерел [29-31]

Додаток Е

Частка наданих кредитів СВБ у банківській системі України за 2016-2018рр.млн.грн.,%

Назва банку	2016		2017		2018	
	Сума	Частка%	Сума	Частка%	Сума	Частка%
1. ПАТ «Приватбанк»	227924	23,1	237181	23,6	291936	25,5
2. АТ «Ощадбанк»	65947	6,7	981042	9,7	116591	10,2
3. ПАТ «Укресімбанк»	58469	5,9	67608	6,7	72496	6,3
4. Усього кредитів по БС України	988686	35,7	1007132	40,0	1144904	42,0

Розраховано автором на основі джерел [29-31]

Додаток Е1

Динаміка обсягів залучених депозитів фіз.ос. СВБ у загальному обсязі по банківській системі України станом на 31.12.2016 - 2018 рр., %

Показник	2016		2017		2018	
	Сума	Частка%	Сума	Частка%	Сума	Частка%
1. ПАТ «Приватбанк», млн.грн.	2151040	34,6	168058	35,2	177382	34,9
2. АТ «Ощадбанк», млн.грн.	69148	15,8	86568	18,1	94821	18,6
3. ПАТ «Укресімбанк», млн.грн.	24457	5,6	25052	5,2	26193	5,2
4. Усього депозитів по БС України	437152	56,0	478100	58,2	508457	58,7

Розраховано автором на основі джерел [29-31]

Додаток Ж

Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів для СВБ за 2016-2018рр.у млн.грн.,%

	Власний капітал млн.грн	Активи	Коеф.участі*	Власний капітал млн.грн	Активи	Коеф.участі	Власний капітал млн.грн	Активи	Коеф.участі
	2016	2016		2017	2017		2018	2018	
1.ПАТ«Приватбанк»	12664	205183	6,17	25608	254805	10,05	31462	260493	12,08
2.АТ«Ощадбанк»	14933	210607	7,09	31578	233842	13,50	18430	218249	8,44
3.ПАТ «Укресімбанк»	5260	160304	3,28	14456	170617	8,47	8547	161643	5,29

Розраховано автором на основі джерел [29-31]

Додаток Ж1

Коефіцієнт мультиплікатора капіталу для СВБ за 2016-2018рр.млн.грн

	Показники	ПАТ«Приватбанк»	Коеф.мультипл.п.*	АТ«Ощадбанк»	Коеф.мультипл.п.*	ПАТ «Укресімбанк»	Коеф.мультипл.п.*
2016	Статутний капітал млн.грн	50695	4,05	34857	60,4	31008	5,17
	Активи млн.грн	205183		210607		160304	
2017	Статутний капітал млн.грн	206060	1,24	43723	5,35	38730	4,41
	Активи млн.грн	254805		233842		170617	
2018	Статутний капітал млн.грн	206060	1,26	49473	4,41	38730	4,17
	Активи млн.грн	260493		218249		161643	

Розраховано автором на основі джерел [84-86]

Додаток И

Коефіцієнт фінансового важелю для СВБ за 2016-2018рр.млн.грн.,%

	Показники	ПАТ«Приватбанк»	Коеф.фін.важ. %*	АТ«Ощадбанк»	Коеф.фін.важ. %	ПАТ «Укресімбанк»	Коеф.фін.важ. %*
2016	Зобов'язання млн.грн	207353	16,37	195167	13,07	155044	5,00
	Власний капітал млн.грн	12664		14933		5260	
2017	Зобов'язання млн.грн	233453	9,12	202662	6,42	156555	10,83
	Власний капітал млн.грн	25608		31578		14456	
2018	Зобов'язання млн.грн	250575	7,96	199188	10,84	153138	17,92
	Власний капітал млн.грн	31462		18430		8547	

Розраховано автором на основі джерел [29-31]

Додаток И1

Співвідношення кредитів і депозитів СВБ за 2016-2018рр.у млн.грн.

	Показники	ПАТ«Приватбанк»	Співвідн.*	АТ«Ощадбанк»	Співвідн .	ПАТ «Укресімбанк»	Співвідн
2016	Кредитний портфель млн.грн	191130	105,5	266995	57,5	58427	127,79
	Кошти клієнтів млн.грн	181133		463931		45720	
2017	Кредитний портфель млн.грн	185575	87,2	277404	55,8	67581	74,6
	Кошти клієнтів млн.грн	212750		496745		90501	
2018	Кредитний портфель млн.грн.	200347	86,7	258244	87,0	72479	88,21
	Кошти клієнтів млн.грн	231055		296800		82163	

Розраховано автором на основі джерел [29-31]

*Співвідношення кредитів і депозитів у СВБ розраховується як співвідношення кредитного портфелю банку до коштів клієнтів банку помножених на 100%.

Додаток К

Частка коштів клієнтів в зобов'язаннях станом на 31.12.2016-
31.12.2018р.млн.грн.

	Показники	ПАТ «Приватбанк»	Частка коштів клієнтів в зобов'язаннях *	АТ «Ощадбанк»	Частка коштів клієнтів в зобов'язаннях	ПАТ «Укресімбанк»	Частка коштів клієнтів в зобов'язаннях
2016	Зобов'язання млн.грн	207353	87,35	195167	237,7	155044	29,48
	Кошти клієнтів млн.грн	181133		463931		45720	
2017	Зобов'язання млн.грн	233453	91,1	202662	245,1	156555	57,80
	Кошти клієнтів млн.грн	212750		496745		90501	
2018	Зобов'язання млн.грн	250575	112,4	199188	149,0	153138	53,65
	Кошти клієнтів млн.грн	231055		296800		82163	

Розраховано автором на основі джерела [84-86]

*Частка коштів клієнтів в зобов'язаннях, розраховується як Кошти клієнтів / Зобов'язання *100%

Додаток К1

Основні коефіцієнти визначення рівня ризиковості банку: їх розрахунок, характеристика та оптимальне значення

Ризик	Показник	Розрахунок	Характеристика	Нормативне (оптимальне) значення
1. Достатність капіталу	1.1 Мінімальний розмір регулятивного капіталу (H1)	Згідно з Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні	Основним призначенням регулятивного капіталу є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банків.	500 млн. грн.
	1.2 Достатність регулятивного капіталу (H2)	Згідно з Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні	Цей норматив відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що випливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру.	Не менше 10%
	1.3 Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	Власний капітал / Активи *100%	Розкриває достатність сформованого власного капіталу в активізації та покритті різних ризиків.	Не менше 10%

	1.4 Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	Активи / Статутний капітал	Визначає ступінь покриття активів акціонерним капіталом.	12-15 разів
	1.5 Коефіцієнт концентрації власного капіталу, %	Власний капітал / Пасиви * 100%	Характеризує рівень капіталу у загальному обсягу пасивів банку	15-20%
	1.6 Коефіцієнт фінансового важелю	Зобов'язання / Власний капітал	Співвідношення зобов'язань банку і капіталу, розкриває здатність банку залучати кошти на фінансовому ринку	У межах 1:20
	1.7 Коефіцієнт левериджу, %	Регулятивний капітал / Загальні активи * 100%	Визначає обмеження боргу, що може взяти на себе банк.	більше
2. Ризик ліквідності	2.1 Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	Згідно з Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні	Цей норматив установлює мінімально необхідний обсяг високоліквідних активів для забезпечення виконання поточних зобов'язань протягом одного операційного дня.	Не менше 20%
	2.2 Норматив поточної ліквідності (Н5)	Згідно з Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні	Цей норматив установлює мінімально необхідний обсяг активів банку для забезпечення виконання поточного обсягу зобов'язань протягом одного календарного місяця.	Не менше 40%
	2.3 Норматив короткострокової ліквідності, %	Згідно з Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків	Цей норматив установлює мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року.	Не менше 60%
3. Кредитний ризик	2.4 Співвідношення кредитів та депозитів	Кредитний портфель / Кошти клієнтів * 100%	Показник показує наскільки видані кредити забезпечені всіма залученими депозитами, тобто чи є активи та пасиви банків збалансованими.	70-80% 90-120% у розвинених банківських системах
	2.5 Частка коштів клієнтів в зобов'язаннях	Кошти клієнтів / Зобов'язання * 100%	Показник демонструє залежність фінансування банку від коштів клієнтів. Джерела фінансування, як правило, повинні передбачати необхідний рівень диверсифікації та включати також інші складові окрім коштів клієнтів.	Відсутнє
	3.1 Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	Згідно з Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні	Цей норматив встановлює обмеження кредитного ризику, що виникає внаслідок невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань.	Не більше 25%
	3.2 Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	Згідно з Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні	Цей норматив установлюється з метою обмеження концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів.	Не більше 800%

3.3 Норматив максимального розміру кредитного ризику операціями пов'язаними банком особами (Н9)	Згідно з Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні	Цей норматив встановлюється для обмеження ризику операцій з пов'язаними з банком особами, зменшення негативного впливу операцій з пов'язаними з банком особами на діяльність банку. Запроваджений з 12.05. 2015 року	Не більше 25%
3.5 Коефіцієнт достатності резервів	Резерви під знецінення кредитів / Кредитний портфель	Свідчить про ступінь достатності резервів банку в разі непогашення кредитів.	В межах 0,9-5%

Додаток Л

Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції СВБ станом на 01.01.2019р.

№ з/п	Банк	Н1, Регулятивний капітал, тис. грн	Н2 (не менше 10 %)	Н3 (не менше 7 %)	Н6 (не менше 60 %)	Н7 (не більше 25 %)	Н8 (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	Н9 (не більше 25 %)	LCR (не менше 80 %)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	АТ "Укресімбанк"	11 984 024	13,73	8,32	121,78	29,04	408,59	0,20	449,27
2	АТ "ОЩАДБАНК"	12 070 918	13,66	9,50	86,43	24,21	383,05	0,55	338,03
3	АТ КБ "ПРИВАТБАНК"	19 442 179	17,56	8,84	91,71	6,24	0,00	0,27	237,90

Джерело[20]

Додаток М

Розподіл кредитів за класами боржників фізичних осіб по СВБ станом на 01.10.2019р.тис.грн.

№	Найменування банку	Назва показника	Розподіл кредитів за класами боржника				
			1	2	3	4	5
1	АТ "Укрексімбанк"	Сума кредитної заборгованості	134 648	45 020	22 669	2 428	1 698 248
		Кредитний ризик	18 505	6 316	4 969	1 380	1 643 198
2	АТ "Ощадбанк"	Сума кредитної заборгованості	4 788 883	864 016	418 884	204 775	4 651 559
		Кредитний ризик	592 043	27 155	83 132	45 466	3 175 186
3	АТ КБ "ПРИВАТБАНК"	Сума кредитної заборгованості	46268599	426 488	98 759	234 813	26 715 194
		Кредитний ризик	979 886	65 426	35 703	154 900	24 743 299

Розподіл кредитів за класами боржників юридичних осіб по СВБ станом на 01.10.2019р.тис.грн.

№	Назва банку	Назва показника	Розподіл кредитів за класами боржника – юридичних осіб									
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	АТ "Укрексімбанк"	Сума кредитної заборгованості	2 999 399	14320853	5 692 818	13471176	2 363 438	235 657	608 073	2 946 871	14347085	67 823 965
		Кредитний ризик	12 011	163 244	52 931	258 143	26 871	2 475	29 404	162 660	2 554 200	62 003 342
2	АТ "ОЩАДБАНК"	Сума кредитної заборгованості	15120214	1 256 205	1 802 552	4 776 140	918 272	2 190 073	208 186	5 136 056	18992654	74 967 156
		Кредитний ризик	51 104	5 132	9 268	192 722	16 441	138 339	6 869	461 835	5 914 188	67 519 915
3	АТ КБ "ПРИВАТБАНК"	Сума кредитної заборгованості	4 006 176	1 366 150	2 325 778	863 086	1 221 102	133 226	14 454	14 327	252 853	212 802 172
		Кредитний ризик	303 902	39 348	94 777	42 579	45 659	5 265	613	3 449	91 625	212 665 252

Розрахунок коефіцієнта **ROA** для системно важливих банків

ПАТ "Приватбанк"	2018 Рік	2017 Рік
Назвапоказника	2018	2017
Чистийприбуток, тис.грн.	11688	-22 966
Активибанку, тис.грн.	282037	259 061
ROA = Чистийприбуток/Активибанку,%	4	-8,87

АТ "Ощадбанк"	Рік	Рік
Назвапоказника	2018	2017
Чистийприбуток, тис.грн.	132000	5590
Активибанку, тис.грн.	218249	233842
ROA = Чистийприбуток/Активибанку,%	60,4	2,4

ПАТ "Укрексімбанк"	Рік	Рік
Назвапоказника	2018	2017
Чистийприбуток, тис.грн.	9580	9290
Активибанку, тис.грн.	161 732	171 011
ROA = Чистийприбуток/Активибанку,%	5,92	5,4

Додаток О

Зміна ключових індикаторів за даними моніторингу «Basel III:

MonitoringReport» [79]

Індикатористійкос ті	31 грудня 2016 року			31 грудня 2017 року		
	Група 1	3 них системн означим iG-SIB	Група 2	Група 1	3 них системн означим iG-SIB	Груп а 2
Коефіцієнт капіталу першого рівня (CommonEquityTier 1 - CET1), (%)	12,3	12,3	13,4	12,5	12,4	14,7
Загальна здатність банків поглинати збитки (TotalLossAbsorbenc у Capacity – TLAC) (млрд євро)	116,4	116,4	-	109,0	109,0	-
Загальні активи (млрд євро)	67,96	44,49	5,00	66,68	43,52	4,788
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів, (%)	5,8	5,8	5,5	5,8	5,7	5,6
Коефіцієнт покриття ліквідністю (LiquidityCoverageRa tio – LCR), (%)	131,4	128,6	159,3	134,0	130,8	174,9
Коефіцієнт чистого стабільного фінансування(NetSt ableFundingRatio– NSFR), (%)	115,8	117,3	114,1	116,9	119,3	117,6

